

KULTÚRA

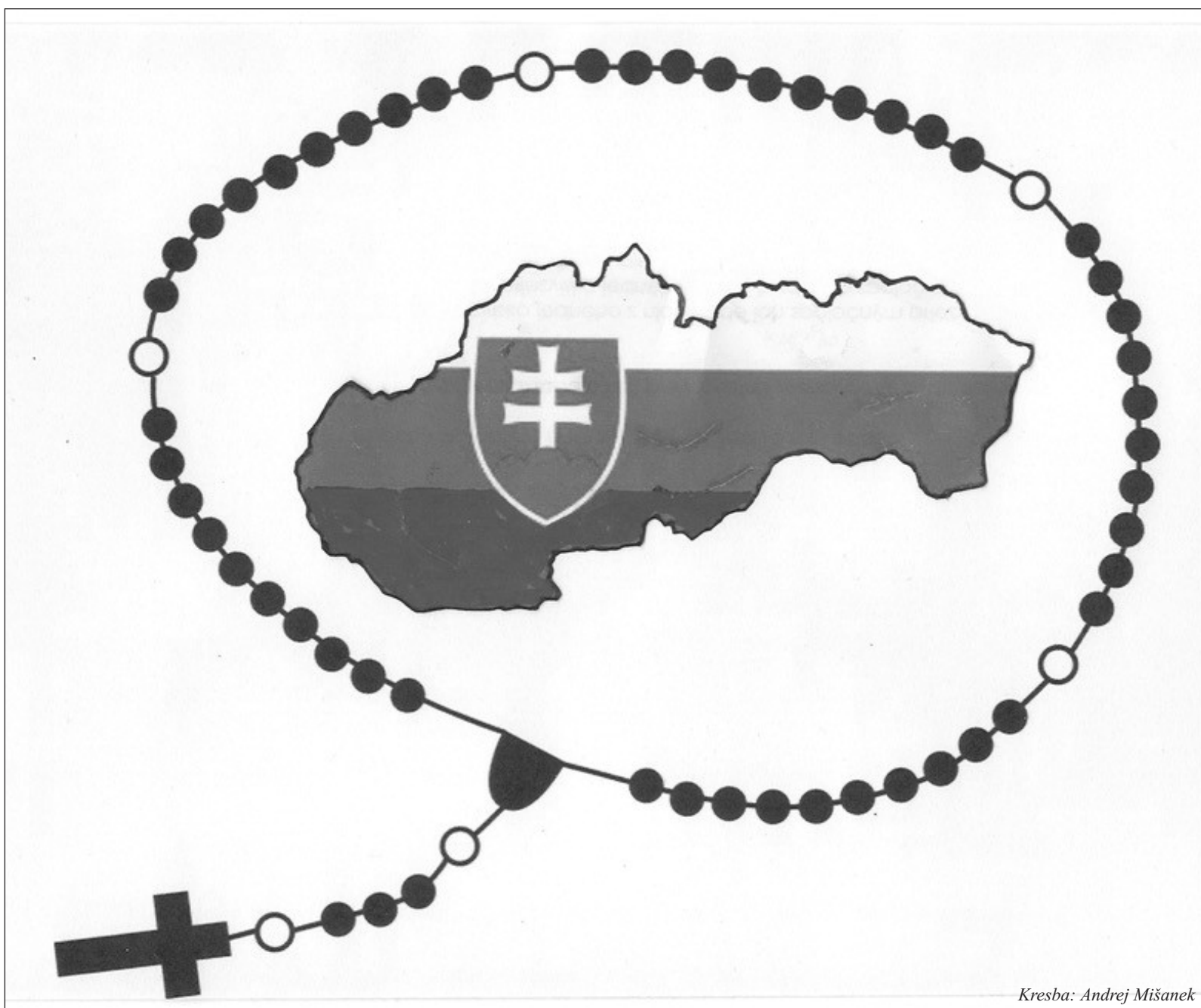
ROČNÍK XXV. – č. 3

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

9. FEBRUÁRA 2022

Vydáva FACTUM BONUM, s. r. o. • Šéfredaktor TEODOR KRÍŽKA • Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava • mobil: 0911 286 452 • e-mail: teodor.krizka@gmail.com • Cena 1,90 €

Politika nie je o práve, morálke, kompetentnosti a zodpovednosti, aj keď ilúzia o nich sa vždy mediálne tvorila. Predstava o možnosti zo zákona porušovať telesnú integritu občanov odobrať im práva na sebaurčenie a totálne ich digitálne kontrolovať, nie je trestná. Takáto predstava sa mení v zločin, keď sa presadí. Presadzovanie samotné znamená morálnu diskvalifikáciu pre akúkoľvek verejnú funkciu. Aj spolupráca na ňom je zločinom na občani a štáte. Diskusie selektívne vybraných kádrov - predstaviteľov lekárskeho komôr, medicínskych laikov, diletantov v parlamente a vo vládach, na obrazovkách mainstreamu na tému ochrany "verejného zdravia" (čo to je?) - sa stávajú už fraškou. Najdôležitejšie sú politické ciele, pandemické ekonomické zisky, udržanie si postavenia, kariérne „povýšenia“ a korupcia lepšie platenou funkciou. Testujú sa hranice tolerancie nezákonností populáciou. Škody na duševnom zdraví obyvateľstva z psychického teroru v štáte - postavenom na obviňovaní zdravých z ohrozovania verejného zdravia, sú kauzálne nemerateľné a nedokázateľné... Tvorba mediálne tvoreného existenčného strachu demoralizuje všetky štruktúry štátu. Vládami vedená sankčná, vydieračská, testovacia očkovacia politika, s následnou segregáciou a aparteidom, je zdrojom extrémneho napätia v štáte, za ktoré sú zodpovedné parlamente. Diktatúry automaticky tvoria zákonný rámec pre svoju existenciu práve cez parlament. Presvedčanie o vyčerpávajúcej práci parlamentov pre svetlú budúcnosť štátu - dnes aj Európy - znamená v globalizovanom vydaní aj presadzovanie programov "záchrany života a celej zemegule"... V atmosfére strachu, autoprezentácie "zodpovednosti" a mesianizmu, sa v záujme záchrany humanity a životov narušujú základné ľudské a ústavné práva. Zdôrazňuje sa, že pojmy parlament a totalita sa obsahovo navzájom vylučujú.

Kresba: Andrej Mišanek

Neželaná demokracia

Očakávanie kolektívnej imunity po plošnej vakcinácii, je pri mutujúcich respiračných vírusoch večným "čakaním na Godota"... Strata morálky vedy a lekárskeho stavu má vŕdydosah aj v rovine právnej. Úvaha o spojení povinnosti vakcinácie s možnou stratou zamestnania, sankcionovaním pokutami, exekúciami, trestom odňatia slobody, sú pri demagogicky vystavanom argumente záchrany životov a zdravia tragédiou štátu. Nereálnosť a nejasnosť predstavy o vykonávacích predpisoch pre naplnenie takéhoto zákona sú sociálnou rozbuškou. Pojmy "vedecké opodstatnenie" a "odporúčanie vedcov" sa stanú nenávidenými pojmami. Povedie to k závažným škodám na serióznej vede a k devalvácii rešpektu k zdravotníctvu. Formulovanie otázok a hľadanie odpovedí vedou uviazlo

v dogmatickej indoktrinácii. Ak sa tento proces nazastaví, môžu nasledovať už len násilné očkovačské komandy a interné tábory pre neočkovaných. Myslieť si, že je to nereálne, je omyl. Strach politickej moci je príliš veľký... Herci covidového divadla sú ešte chránení štátnou mocou... Zatiaľ si nepripúšťajú, že by sa museli utiekať k spravodlivosti štátu pred spravodlivosťou ulice... Frázy o zodpovednosti moci za zdravie občanov nikoho neuchráňajú. Narušenie duševnej a telesnej integrity nemožno kvalifikovať za žiadnych okolností inak - len ako zločin. Nábor pracovníkov pre vyhládanie a evidenciu občanov odmietajúcich očkovanie, vymáhanie pokút môže mať fatálne následky na morálnom stave obyvateľstva. Uplatnia sa najmä zakomplexovaní jedinci, ľudia

s poruchami osobnosti, sadisti, oddaní reprezentanti "užitočných" hlupákov, svedkovia covidového náboženstva - najmä ak budú motivovaní výkonnými príplatkami. Systém upevňuje aj postupná militarizácia zdravotnej starostlivosti. Ak neočkovaní nadobudnú pocit ohrozenia na živote z následkov očkovania, na sociálnej a ekonomickej existencii, razantne stúpne nielen korupcia, ale aj explozívna klíma v štáte... Ide **PETER POGÁDY** osystém najímajúci ľudí s mentálnou výbavou udavača a bachara. Vŕijú sa do rolepresadzovateľov rešpektu občana pred štátnou mocou a vykonávateľov "oprávnených" nariadení. Budú to opäť len "špeciálne útvary", vytvárané totalitami. Škody spôsobené plácou zašpinavú robotu sú za-

nedbateľné voči morálnym škodám na spoločnosti. Aj hmotná núdza a morálny relativizmus veľa dokážu... Repetoár metód presadzovania totality nie je až taký veľký. Generačne sa však stráca skúsenosť a historická pamäť. Časovo sme v Európe opäť na počiatku - niekde v druhej polovici tridsiatych rokov minulého storočia... Pád diktatúry bude vyžadovať ešte mnoho obetí a zničených ľudských osudov. "Nežný" bezpečne nebude. Po páde totality sa tvoria nové koncepty "spravodlivosti", ktoré vznikajú nielen na základe túžby po slobode, ale aj po odplate... Tá zatieni aj túžbu po spravodlivosti. Pád globalizovanej diktatúry bude výsledkom odmietnutia dehumanizovanej existencie, kde problém povinného očkovania a pandemických opatrení bude len jedným

z motívov zjednocujúcich k odporu. Celý súčasný vývoj je výsledkom nedostatku zdrojov "západu" a hladu po trvalom raste a expanzii. Ideologické riadenie ekonomiky v prospech ekonomických nadnárodných elít je dôvodom súčasných imperiálnych geopolitických aktivít, s ambíciou preformátovať spoločnosť. Tvorba inflácie, rozpad finančného systému, globálna hospodárska depresia a nevyhnutný "záchranný" rozsiahly vojnový konflikt sú štandardnými mechanizmami, ktoré dokážu meniť geopolitiku s perspektívou na niekoľko desaťročí... Je to aj metóda záchrany súčasnej spoločensko-ekonomickej formácie, ktorá keď zlyhá, môže viesť k zásadnej zmene spoločnosti, ekvivalentnej pádu feudalizmu. (Pokračovanie na 2. strane)

Pred 75 rokmi, v prvých mesiacoch 1947, na vlnách rádia a stránkach tlače sa najčastejšie objavovali dve mená: meno prezidenta Jozefa Tisa a sudcu Igora Daxnera. Dr. Jozef Tiso stál pred tribunálom "Národného" súdu a Igor Daxner bol predsedom a režisérom drámy politickej pomsty, ktorá sa odohrávala pred očami zdeseného národa. Ľudia nevedeli pochopiť, ako sa potomok známeho slovenského rodu mohol prepozičovať na takú hriešnu a ponižujúcu úlohu.

Do roku 1945 v myšliach a v pamäti národa meno Daxner malo povest' bojovníkov a obhajcov slovenskej kauzy. Štefan Marko Daxner bol hrdinom prvého sebaavedomého vystúpenia Slovákov v revolučných rokoch 1848-1849, bol autorom revolučných "Žiadostí slovenského národa" z mája 1848; v roku 1861 bol spoluautorom "Memoranda slovenského národa", v ktorom Slováci predložili cisárovi svoje národné a politické požiadavky; stál pri zakladaní slovenského gymnázia v Revúcej, spolupracoval s Maticou slovenskou a pri vydávaní Pešťbudinských vedomostí.

Jeho syn Ivan Daxner pokračoval v stopách svojho otca. V období najtuhšej maďarizácie v úzkom kruhu národných nadšencov v Turčianskom Sv. Martine, kde pôsobil ako riaditeľ Tatra banky, živil nádej v krajsiu budúcnosť. Uistoval smutných a zúfalých, že po každom pôste prichádza vzkriesenie a že – ako spieva štúrovský básnik: "Boh trpieť dá, ale zhytnúť nedá, slovenskej rodine."

Na prelome 19 a 20. storočia Tatra banka mala finančné spojenie s úspešným slovenským aktivistom a podnikateľom v Amerike Petrom Rovnianskom. Od roku 1907 sa však šťastie a úspech od Rovnianskových podnikov odvrátili a tak sa v roku 1913 Ivan Daxner vybral do Ameriky, aby likvidoval finančné zviazanosti s Rovnianskom a zachraňoval, čo sa zachrániť dalo. Tam ho zastihol aj výbuch I. svetovej vojny.

Prítomnosť Ivana Daxnera v Amerike v tomto kritickom období bol pozhnaním pre slovenskú kauzu. Ako tajomník Slovenskej Lígy v Amerike vedel správne usmerňovať politickú aktivitu amerických Slovákov, ktorí sa teraz v mene národa usilovali zabezpečiť mu krajsiu a dôstojnejšiu budúcnosť. Jeho mottom bolo: "Áno, preč od Maďarov, ale nie pod Čechov, lež s Čechmi!"

V tomto duchu sa nesú aj dve americko-slovenské kľúčové dohody s predstaviteľmi českého odboja: Clevelandská dohoda z roku 1915 a Pittsburská dohoda z roku 1918. Na oboch dohodách je podpís Ivan Daxnera. Konštantín Čulen v svojom veľdiel Pittsburská dohoda (Bratislava 1938) hodnotí jeho americkú činnosť slovami: "Ivan Daxner bol vzorom nepoddajného svedomitého národného pracovníka."

Bohužiaľ, tieto šľachetné vlastnosti svojho otca nezdedil jeho syn Igor, ktorý mal 20 rokov, keď jeho otec odchádzal do Ameriky. Z Ameriky sa Ivan Daxner vrátil na Slovensko v roku 1924. V priebehu 11 rokov odlúčenia Igor prechádzal krízovou premenou, ktorá ho zmenila natoľko, že v dospelo živote jeho mnohé postoje a názory boli opakom zmýšľania svojho otca Ivana a starého otca Štefana Marka.

Keď vypukla I. svetová vojna, aj mladý Igor sa musel obliecť do vojenskej uniformy a bojovať za cisára a monarchiu. V roku 1915 v bojoch na východnom fronte padol do zajatia. Keď sa potom v Rusku začali

organizovať česko-slovenské légie, zapojil sa do odboja. Pretože bol jedným z mála vzdelaných dobrovoľníkov, dostal úlohu náborového komisára, aby verboval do légii slovenských zajatcov v Rusku.

Po návrate do vlasti sa rozhodol študovať právo. V roku 1929 bol promován na doktora práv (JUDr.) na Právnickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Ako právnik sa zamestnal najprv na Hlavnom súde v Bratislave a od roku 1935 pracoval v Brne, spočiatku na Generálnej proku-

FRANTIŠEK VNUK

Sudca Igor Daxner a daxneriáda 1947

ratúre a od roku 1938 ako vrchný radca Najvyššieho súdu v Brne.

Politicky sa hlásil k Hodžovej agrárnej strane a mal sklon k "československej" orientácii; úplne ignoroval výstrahy svojho skúseného otca, ktorý v brožúrke „Ako sa vodí nášmu slovenskému národu v Československej republike“ varovne písal: "My roduverní Slováci ideme do boja bez zbraní, ktoré poskytuje moc. Našou jedinou zbraňou je pravda, ale my hájime túto našu pravdu a právo s odkrytou tvárou, statočne a otvorene, kdežto naši protivníci nemôžu ukázať svoju pravú tvár. Nemôžu otvorene povedať, že nás chcú počesť, lebo keby to spravili, stratili by hneď aj svoju hru. Preto oni sú nútení používať masky zakrývajúce ich opravdivé ciele..."

Po vyhlásení slovenskej samostatnosti v marci 1939 Igor Daxner sa vrátil z Brna na Slovensko. Slovenská republika veľkodušne prehliadla jeho "československú" minulosť a prijala ako márnotrpného syna. Hneď dostal zamestnanie ako hlavný radca Najvyššieho súdu v Bratislave. Jemu sa to však mánilo. Ako gemerský zeman a nositeľ mena Daxner si nárokoval na predsedníctvo. Neskrývane žiarlil, keď predsedom Najvyššieho súdu sa stal Dr. Martin Mičura a nie on. Toto bol jeden z motívov jeho zapojenia sa do ilegálnej činnosti.

Ako ilegálny pracovník bol buď veľmi nešikovný, alebo slovenské bezpečnostné orgány boli veľmi ostražití a tak stalo, že ho v lete 1943 „prichytili ako zlodēja na hruškách“ a zaistili. Oficiálna biografija tvrdí, že "bol väznený a vyšetrovaný", ale skutočnosť bola celkom iná. Minister vnútra A. Mach vo svojich spomienkach stavia veci na pravú mieru a uvádza:

„Daxnera zatvorili za Slovenského štátu vo veľmi vážnej veci. Všade na svete, v každom štáte, ktorý bol vo vojne, za takú vec bol trest smrti. Prišla intervenovať Maša Haľamová, myslím, že bola Daxnerovcom blízka príbuzensky..."

Nariadil som veci dôkladne vyšetriť. Boli vážne. Nedalo sa nič

robiť. Ale Maša Haľamová bola pojem. Najlepšia z našich žien-spisovateliek... Zavolať som si šéfa zdravotníctva, bol ním univerzitný prof. František Šubík... Aj on prosil a súhlasne s Mašou Haľamovou vyznelo i lekárske svedectvo, podľa ktorého má Daxner TBC, treba ho rýchlo zaviezť do nemocnice.

Dal som príkaz. Daxner sa dostal do štátnej nemocnice a žil si tam slobodne, mohli ho navštevovať. My sme nerobili v nemocniciach väzenské oddelenia s desiatkami dozorcov. Občas sa prišiel

Povojnové tzv. ľudové súdnictvo bolo vyhlásené nariadením SNR č. 33/1945 Sb. n. SNR z 15. mája 1945 („o potrestaní fašistických zločincov, okupantov, zradcov a kolaborantov a o zriadení ľudového súdnictva"). Počas svojho pôsobenia v rokoch 1945-1948 stihalo vyše 20 000 prípadov a odsúdených bolo 8 058 osôb. Bolo vynesených 55 trestov smrti a úhrom boli uložené tresty na slobode vo výške viac než 12 000 rokov. Ozaj krvavá bilancia.

Najviac pozornosti upútal proces s prezidentom Dr. Jozefom Tisom

Nad týmto vývojom udalostí pospolitý ľud dával svoje znepokojenie najavo nielen rozličnými prejavmi smútku, ale aj prejavmi rozhorčenia a výčitiek na adresu vedenia Demokratickej strany. Ľudia sa odhlasovali od odberu demokratickej tlače a vysutupovali zo strany, ktorá nevedela presadiť svoje sľuby. Vedenie DS sa pokúsilo zastaviť tento nebezpečný vývoj a chceli podať svoju verziu udalostí v dlhom článku „Ako to v skutočnosti bolo“, ktorý sa objavil v denníku Čas 23. apríla 1947.

pozrieť detektív, ktorému bol pridelený rájón alebo prípad, vypili si štamprík, podiškuovali si o politike, o vojne alebo o ženách a Daxner si mohol zasa voľkať, ješ, piť, pobaviť sa, mohla prísť žena, priateľ, brat... Kto sa u nás staral o takéto veci?

Keď Daxner neumieral, oznámili termín súdu, ale Igor Daxner ubzikol. Pekne autom, potom vlakom. A žil si vo svojom rodnom kraji. Niektorí naši sa rozhorčovali, že zatykač ho nenachádza, ale mesačný plat ho nájde vždy. Ešte nebol odsúdený a podľa našich predpisov mu patril plat.

Zavolať som si náčelníka okresu, v ktorom žil a účinkoval Daxner. Povedal mi: „Niet ho. Ale urobím všetko. Podľa rozkazu.“ A neurobil nič. Možno spolu s Daxnerom preberal, čo vymyslieť, aby plat prišiel vždy a zatykač nikdy. Viac som sa o vec nestaral. Nie od toho závisel výsledok vojny. Mohli sme všetkých podzemárov pozatvárať, mali sme ich v merku, vedeli sme o nich viac než tušili...“ (MACH, A., Z ďalekých ciest; Martin 2009, s. 180-182).

Potom v auguste 1944 vypuklo povstanie a Igor Daxner sa doňho energicky zapojil. Mal na výber medzi tzv. občianskymi povstalcami a komunistickými. Jednoznačne sa pripojil ku komunistom. A radoch komunistických odbojárov sa ešte energetickejšie aktivizoval po prechode frontu.

V máji 1945 skončila vojna a bola obnovená Česko-Slovenská republika. Komunistická strana sa stala vládnu stranou, odmeňovali sa ilegálni pracovníci a likvidovali i žalovali triedni nepriatelia a politickí protivníci.

V obnovené "Ľudovodemokratickej" republike sa mu dostalo patričného ocenenia a uznania. Stal sa predsedom retribučného Národného súdu a pripadla mu úloha súdiť vedúcich predstaviteľov toho štátneho zriadenia, ktoré voči nemu bolo také ohľaduplné a ktoré nevážnilo svojich kritikov a nepopravovalo svojich odporcov. Dal sa bezvýhradne do služieb Komunistickej strany a slepo poslúchal jej nariadenia a rozkazy aj keď to bolo proti princípom spravodlivosti a zásadám ľudskosti.

a s jeho dvomi spoluobžalovanými: ministrom Ferdinandom Ďurčanským a ministrom Alexandrom Machom. Tu sa Dr. Ivan Daxner odhalil v plnom rozsahu ako poslušný lokaj Komunistickej strany; a to nielen počas priebehu procesu, ale aj bezprostredne po ňom.

Proces s Dr. J. Tisom a spol. sa začal 2. decembra 1946 a skončil sa 19. marca 1947. Rozsudok – trest smrti povrazom – bol vynesený 15. apríla 1947.

Odsúdený Dr. Jozef Tiso sa obrátil na prezidenta Dr. Beneša žiadosťou o milosť. Vláduca Demokratická strana, ktorá zásluhou katolíckeho voličstva vyšla víťazne z volieb v máji 1946, pred procesom a počas neho uistovala katolíckych predstaviteľov, že Dr. Tiso nebude odsúdený na smrť a keby sa tak malo stať, bude omilostený. Bohužiaľ, Dr. Tiso bol odsúdený na smrť, a preto po vynesení rozsudku bolo treba dosiahnuť aspoň toľko, aby prezident republiky milosť udelil.

Ešte deň pred vynesením rozsudku predseda SNR Dr. J. Lettrich telefonicky vyzval predsedu Národného súdu Dr. Igora Daxnera, aby prišiel na Predsedníctvo SNR, kde by sa dohodol „o vynesení rozsudku nad Tisom“. Išlo o to, aby nielen obžalobca Dr. Rigan, ale aj predseda Národného súdu Dr. Daxner odporúčali udelenie milosti. Ale Dr. Daxner na pokyn vedenia KSS pozvanie odmietol.

A tu sa začína politický škandál známy pod menom "daxneriáda".

Komunistom išlo totiž o to, aby bol Dr. Tiso nielen odsúdený, ale aj popravený, aby sa takto názorne odhalila bezmocnosť Demokratickej strany a presvedčivo sa ukázalo, kto na Slovensku skutočne vládne. Prípad Dr. Tisu mal byť názornou demonštráciou nemožnosti DS a politickej prevahy KSS.

Poprava Dr. J. Tisu sa vykonala 18. apríla 1947 a bola nielen ťažkou ranou a ponížením katolíckej väčšiny národa, ale aj politickou porážkou Demokratickej strany. Komunistická, odborárska a partizánska tlač škodoradne poukazovala na bezradnosť a bezmocnosť vedenia Demokratickej strany.

Článok sa však do rúk čitateľov nedostal, pretože Povereníctvo vnútra nariadilo, aby bol celý náklad denníka („pre závadný obsah") zhabaný. Akousi tajomnou cestou sa však toto zhabané vydanie dostalo do zahraničia a článok bol uverejnený v americko-slovenskom týždenníku Jednota (zo 14. mája 1947).

V článku sa okrem iného hovorilo, že „určité kruhy a noviny... tendenčnými a zlomyseľnými informáciami skresľujú skutkový stav, a to s priehľadnou snahou skompromitovať vedenie DS v očiach jej členstva“. A preto redakcia denníka Čas pokladá za potrebné poukázať na niektoré, vtedy nie celkom známe, skutočnosti, ako napríklad, že:

- „Vedúci obžaloby Národného súdu (Dr. E. Rigan) navrhol žiadosť Dr. Tisu na priaznivé vybavenie, ale Národný súd (pod predsedníctvom Dr. I. Daxnera) neodporučal udeliť milosť.“

- „Demokratická strana sa stávala proti Tisovej poprave.“

- „Povereník spravodlivosti (Dr. I. Štefánik) navrhol udeliť milosť a Predsedníctvo SNR sa jednomyseľne uznieslo predložiť vec vláde. Vláda teda mala slovenský návrh, aby sa odsúdenému milosť udelila... (pretože) Predsedníctvo SNR sa stotožnilo s povereníkovým návrhom na udelenie milosti.“

- „Vláda konala neústavne, keď predložila návrh na neudelenie milosti prezidentovi Benešovi. Ak mala nejaké námietky proti postupu SNR, „mala vrátiť povereníkov návrh Predsedníctvu SNR, ako jej to Pražská dohoda predpisuje“.

- „Dr. Jozef Lettrich v stredu večer, dňa 16. apríla 1947, päť ráz súrne telefonicky volal prezidenta Beneša, aby mu mohol tlmočiť stanovisko DS k veci a jeho dôvody. Prezident k telefónu neprišiel.“

Okrem týchto poukazov na nesprávny a vyhrotené protislovenský postup, článok má aj ostré výhrady proti predsedovi Národného súdu Dr. Igorovi Daxnerovi, ktorý svoju úlohu nezvládol.

Nasledovali dni a týždne vášnivej polemickkej výmeny názorov na stránkach tlače. Kým komunisti operovali najmä tým, že Demokratická strana

koná pod tlakom „protištatného ľudáckeho podzemia“, demokrati s rozhorčením poukazovali na „protiprávny postup Národného súdu“ a na svojvoľné konanie predsedu Igora Daxnera. Padli návrhy, aby predsedom SNR Daxnera odvolalo.

Keď sa o tomto návrhu dozvedeli slovenskí komunisti, hneď sa obrátili na svojich súdruhov v Prahe. Odtiaľ promptne prišla pomoc. Predseda vlády Klement Gottwald dňa 9. mája 1947 telefonoval Dr. J. Lettrichovi a vystríhal ho, „aby Predsedníctvo SNR nič nemeno na osobu predsedu Národného súdu Dr. I. Daxnera, lebo on [Gottwald] by v tom musel vidieť zásah do sudcovskej nezávislosti“.

Dr. Lettrich po porade s právnymi odborníkmi odmietal tento dôvod a odpovedal Gottwaldovi, že v jeho varovaní vidí nežiadúci a nepotrebný „zásah do právomoci slovenských vládnych orgánov“.

Situáciu sa však nijako nedarilo upokojiť. Na stránkach tlače a na pôde Slovenskej národnej rady dochádzalo k stupňujúcim slovným zrážkam a osobným urážkam. A tak sa vedenie Demokratickej strany rozhodlo k radikálnemu kroku. So súhlasom väčšiny Predsedníctva SNR podal dňa 19. mája 1947 člen SNR Dr. Lubomír Baar a ďalších 9 poslancov SNR (Ambruš, Bobřík, Granatier, Janček, Kukliš, Kulich, Myjavec, Pišút) interpeláciu na Predsedníctvo SNR, v ktorej sa protestuje proti postupu Národného súdu a proti konaniu jeho predsedu Igora Daxnera. Poslanci upozorňujú:

„Postup Národného súdu spôsobil na celom Slovensku veľké pobúrenie, takže bola silne otrávená dôvera verejnosti v nestranné rozhodovanie Národného súdu a v objektívne pokračovanie jeho predsedu p. Dr. Igora Daxnera... Čo urobí Predsedníctvo SNR, aby sa podobné porušenie zákona a zneváženie Národného súdu neopakovalo?“

Odpoveďou na túto interpeláciu bol rázny zásah predsedu SNR Dr. J. Lettricha: odvolanie Igora Daxnera

z funkcie predsedu Národného súdu a predsedu I. senátu Národného súdu. Oznámil mu: „Predsedníctvo SNR na svojom zasadnutí dňa 20. mája 1947 sa uznieslo... odvolať Vás z funkcie predsedu Národného súdu, ako aj predsedu I. senátu Národného súdu... Agendu predsedu Národného súdu ráčte ihneď odovzdať súdному radcovi Ivanovi Veselovi, ktorý sa súčasne poveruje vedením Národného súdu.“

S podporou vedenia KSS Dr. Igor Daxner proti odvolaniu rázne protestoval. Vyhlásil ho za protizákonné a odmietol sa mu podriaďovať. Solidarizoval s ním sudca NS Dr. Karel Bedrna, ktorý dňa 22. mája oznámil Predsedníctvu SNR, že „ako protest proti porušovaniu sudcovskej nezávislosti vzdávam sa funkcie námestníka predsedu II. senátu Národného súdu“.

Väčšina sudcov a obžalobcov Národného súdu sa stavala k daxneriáde pasívne, i keď niektorí z nich súkromne solidarizovali s Dr. Lettrichom. Najodvážnejším podporovateľom J. Lettricha bol Dr. Eugen Čorba, ktorý schvaľoval konanie Predsedníctva SNR, a označil ho za odvážne, správne a v rámci právomoci SNR: „Keďže pre ľudové súdnictvo na území ČSR máme dve samostatné na sebe absolútne nezávislé právne sféry, teda predpisy o ľudovom súdnictve nie sú celoštátne upravené, zásah vlády zo stanoviska nadriadenosti voči Predsedníctvu SNR do opatrení tohto je nemožný a nemá oporu v žiadnom zákonom ustanovení...“

Na strane Dr. I. Daxnera stálo vedenie KSS a KSČ, ako aj odbojové zložky a mnohé tzv. nestranné organizácie. A popri tom Dr. Daxner vedel i to, že jeho postoj schvaľujú aj české politické kruhy v národno-socialistickej a sociálno-demokratickej strane.

V svojom očakávaní sa nesklamal. Keď sa vec jeho odvolania dostala na rokovanie Predsedníctva vlády – dňa 23. mája 1947 – predseda vlády Klement Gottwald veľmi ľahko dosiahol „jednomyselné uznesenie“ o neplatnosti prepustenia Dr. Daxnera. V zmysle tohto uznesenia Gottwald

vyzval Dr. Lettricha, aby odvolanie zrušil.

Dr. Lettrich na výzvu nereagoval. Na to rozhorčený Klement Gottwald predniesol vec Daxnerovho odvolania na riadnu 88. schôdzku vlády dňa 3. júna 1947, kde ju predložil ako „prípád nepodriadenosti vyššej autorite“. V duchu „čo si to tí Slováci dovoľujú?“ pražská vláda jednoznačne odmietla postup Slovenskej národnej rady.

Dňa 4. júna 1947 predseda vlády K. Gottwald oznámil Predsedníctvu SNR, že vláda sa uzniesla zaujať stanovisko k rozhodnutiu Predsedníctva SNR z 20. mája 1947 v tom zmysle, že „zrušuje toto rozhodnutie ako nezákonné a zmatečné a zároveň zrušuje všechna ďalšie opatrenia Predsedníctva SNR, ktorá bola učinena na podklade uvedeného rozhodnutia alebo v souvislosti s ním, zejména též usnesení Předsednictva SNR ze dne 20. května 1947, jímž novým předsedou senátu (předsedou Národního soudu v Bratislavě) byl jmenován vrchní soudní rada Ivan Vesel“. Súčasnou Gottwald označoval Daxnerovi, že „v dôsledku tohto opatrenia vlády zůstáváte ve své funkci předsedy senátu (předsedy) Národního soudu v Bratislavě.“

Dr. J. Lettrich sa proti tomuto uzneseniu vlády ohradil listom z 9. júna 1947, v ktorom píše:

„Predsedníctvo SNR dovoľuje si oznámiť, že uznesenie vlády v opisanej veci (t.j. odvolania Dr. Igora Daxnera) je zjavne protizákonné, a preto neplatné a právne neúčinné. Ako s takým sa nemôže bližšie zaoberať, lebo jeho účinky sa netýkajú pôsobnosti Predsedníctva SNR, ale Národného súdu, ktorý sotva bude môcť vziať naň zreteľ. Predsedníctvo SNR protestuje proti tomuto postupu vlády, ktorý nemá oporu v žiadnom predpise pozitívneho práva, ani v politických dohodách uzavretých medzi vládou republiky a predsedníctvom SNR...“

Potom nasledujú veľmi závažné ústavnoprávne argumenty, ktorými Dr. Lettrich podopiera rozhodnutie Predsedníctva SNR a zdôrazňuje, že

„právo menovať a odvolávať sudcov Národného súdu spadá do výlučnej pôsobnosti a príslušnosti Predsedníctva SNR a nikoho iného, teda ani vlády republiky“. List sa končí slovami: „Predsedníctvo SNR je presvedčené, že vláda republiky svoje citované rozhodnutie zreviduje, urobenú chybu napravi a v budúcnosti si vyžiada od Predsedníctva SNR aspoň vyjadrenie o právnych predpisoch platných na Slovensku, keď už nie meritórny návrh.“

Bola to sebavedomá a chlupácka reč, ale práve preto, že pripomenula pražskej vláde jej hriechy, vyvolala tam veľké rozhorčenie. Na svojom zasadnutí dňa 17. júna 1947 sa vláda listom zaoberala, ale len v tom zmysle, že ho kritizovala a s pohoršením „pozastavila sa nad jeho tónom“. Inak odmietla zaoberať sa jeho obsahom a Dr. Lettrichovi odpovedala asi v tom zmysle, že sa od neho nebudú učiť, ako vládnuť.

Táto kritika pražských vládnych kruhov mala svoj účinok. Dr. J. Lettrich, hoci s nevládou, pokarhanie prijíma a dňa 21. júna 1947 posielal Klementovi Gottwaldovi list, v ktorom kapituluje a ponížene sa ospravedľuje:

„Hoci vláda republiky prvý raz za existencie SNR si osvojila právo zasiahnuť do právomoci a pôsobnosti Predsedníctva SNR, vyhlásiac jeho platným zákonným predpisom kryté rozhodnutie za „nezákonné... zmätočné... a protiústavné“;

hoci vláda ešte i publikovala správu o tomto svojom zásahu a tým znížila v očiach verejnosti dobré meno a vážnosť SNR;

hoci sa to všetko stalo bez vyžiadania odôvodnenia a spisovného materiálu – Predsedníctvo SNR nikde, menovite nie vo verejnosti, ničoho nepodniklo na obranu svojej reputácie, lebo sa až úzkostlivo vyhýbalo vzniku možných domnienok, že ide o konflikt medzi dvoma nositeľmi československej štátnej moci, čo by mohlo mať nepriaznivé dôsledky na vývin česko-slovenského pomeru. Nebolo však možné nechať bez odpovede ako rozhodnutie vlády tak i jeho právne

odôvodnenie, v ktorom sú uvedené jednoznačne také výrazy, aké ani pri najohľadupnejšom posudzovaní nebolo možné iným spôsobom uviesť na právny mieru.

Preto i tón zmienenej listu nesledoval snahu akokoľvek dotknúť sa prestíže vlády, ale výlučne chcel iba zdôrazniť vývody a stanoviská, ktoré rozhodovali v Predsedníctve SNR pri odvolaní Dr. Igora Daxnera z funkcií v Národnom súde, čo ráčte vziať na láskavú známosť.“

V tomto liste už Dr. Lettrich nenástojí na tom, aby vláda zrevidovala svoje rozhodnutie, ale ho implicitne prijíma. A tak Dr. Igor Daxner mohol ignorovať rozhodnutia a nariadenia predsedníctva SNR a úradovať vo svojej funkcii bez prerušenia ďalej. Na ľudovo-demokratickom Slovensku nezáležalo na tom, na čej strane je pravda, právo alebo väčšina, ale na čej strane je moc...

V roku 1948, keď sa skončila činnosť Národného súdu, Dr. Igor Daxner nastúpil posledný úsek svojej politickej kariéry a bol vymenovaný za predsedu Najvyššieho súdu Československej ľudovodemokratickej republiky v Prahe. To mala byť odmena za ochotnú službu cieľom a záujmom Komunistickej strany.

Po piatich rokoch, ako 60-ročný veterán, odchádza do Dr. Daxner do dôchodku. Jeho roky na odpočinku neboli však pokojnými dňami človeka-seniora, ktorý nostalgicky bilancujúce svoju minulosť. Posledné obdobie svojich dôchodkových rokov prežíval ako pacient v psychiatrickej liečebni v Pezinku. Jeho ošetrovatelia spomínajú, ako neustále prosil o odpustenie.

Dňa 18. apríla 1960, na 13. výročie popravy Dr. Jozefa Tisu, spáchal samovraždu. Alebo, ako je to prozaicky zaznamenané v úradnej správe o jeho smrti, „zastreľil sa služobnou zbraňou“.

Bol to smutný koniec tragického života. Stredoveký kresťan by povedal: Qualisvita, morsestita (Aký život, taká smrť).

FRANTIŠEK VNUK

120. výročie narodenia majstra pastelu P. T. Tekela, OFM

Akademický maliar páter Teodor Jozef Tekel, OFM, sa narodil 26. januára 1902 v Prešove – Luboticiach, zomrel 14. júla 1975 v Trnave. V mladosti vstúpil do Rehole menších bratov-františkánov. Gymnaziálne a teologické štúdiá v Baji a v Gyöngyösi. V roku 1924 bol vysvätený za kňaza, od roku 1930 študoval na pražskej Akadémii výtvarných umeníu profesora Maxa Švabinského na oddelení figurálneho maliarstva. V jeho rozsiahlej pozostalosti nachádzame kresby, maľby, sochy, básne i meditačné texty. Výtvarná pozostalosť je uložená v Galérii Jána Koniarka a písomná v Okresnom archíve v Trnave.

Od roku 1924 pôsobil ako kňaz, kazateľ a katechéta, v kláštoroch v Bardejove, Hlohovci, Nových Zámkoch, Nitre, Fiľakove. V období 1939–43 bol profesor kreslenia na františkánskom gymnáziu v Malackách. V nasledujúcich rokoch bol postupne v pastorácii v Malackách, Bratislave, Hlohovci. Počas Barbarskej noci, zo 14. na 15. apríla 1950, bol násilne odvlčený do interného tábora rehoľníkov v Hronskom Beňadiku a Belušíckych Slatinách. Po prepustení našiel skromné, ale pokojné a tvorivé prostredie v Trnave. V čase svojho pôsobenia v Malackách sa stýkal s významnými slovenskými výtvarníkmi a počas trnavského obdobia vstúpil do ateliéru sochára Jána Koniarka. Okrem

účasti na kolektívnych výstavách doma a zahraničí, samostatné výstavy sa konali v 1968, 1990, 1991 a 2002.

Prínos akademického maliara Teodora Tekelaje pre slovenskú výtvarnú tvorbu hlavne v oblasti kresby a pastelu. Svojím neopakovateľným rukopisom na malých intímnych formátoch zobrazoval svet svojich obľúbených, nevyčerpatelných tém. Bez opakovania sa striedajú náboženské námety, zvestovanie, narodenie, madony, rodiny, úteky, bičovanie, ukrižovanie, pieta, vzkriesenie, ... Básnickými víziami sú aj žánrové obrázky z mestského a dedinského prostredia. Tekelove pastelové sú jeho najznámejšou tvorbou, treba ich chápať ako poetické útvary s dôrazom na lyrický a meditatívny obsah. S vojnovým besom sa po roku 1941 vyrovnal cyklom pastelov „Válka“ a rovnako aktuálne reagoval na vpád vojsk do Československa. Dielo P. Teodora Tekela, hoci širšej verejnosti menej známe, má trvalé miesto v dejinách slovenského výtvarného umenia.

Páter Teodor svojím životom naplnil odkaz svätého Františka, chudobou, duchovnou čistotou a využitím daných Božích darov.

Život a dielo P. Teodora Tekela, OFM, súborne približuje monografia Alena Piátrová Teodor Tekel, Vydavateľstvo Michala Vaška, Prešov 2003.

BOHUMIL CHMELÍK

(Pokračovanie z predchádzajúceho čísla)

Krokom k vyriešeniu otvorených slovenských cirkevnopolitických otázok bolo podpísanie Modu vivendi (1928), bilaterálnej zmluvy medzi Československom a Svätou stolicou, ktorá signalizovala istú konsolidáciu vzťahov medzi Prahou a Vatikánom. Jej podpísanie umožnili posuny vo vnútornej politike, predovšetkým nahradenie liberálno-socialistickej vlády vládou občiansko-katolíckej koalície, do ktorej na dva roky vstúpila aj Slovenská ľudová strana, od volieb 1925 najsilnejšia politická sila na Slovensku. Modus vivendi prvom bode ustanovoval, že v budúcnosti žiadne územie Československa nebude podliehať jurisdikcii zahraničných ordinárov, ani jurisdikcia ordinárov z ČSR nebude presahovať štátne hranice a vláda a Svätá stolica sa dohodnú o novej delimitácii a dotácii diecéz. V druhom bode sa postulovalo, že nútená štátna správa cirkevných majetkov je dočasná a zverená komisii za predsedníctva episkopátu. Hoci Modus vivendi bol významným míľnikom, nebol konkordátom, akému sa väčšinapolitických strán i prezident bránili, ale iba čiastkovou a rámcovou zmluvou, ktorá sa týkala iba niekoľkých parciálnych problematika sama osebe nič neuskutočňovala, ale konkretizáciu svojich príslubov prenechávala trom rôznym komisiám a konečnú realizáciu budúcej pápežskej konštitúcie.

Nejasné formulácie Modu vivendi viedli rýchlo k rôznym interpretačným sporom najmä okolo prvých dvoch bodov. Pokiaľ ide o bod I, štát žiadal najprv uskutočnenie novej delimitácie diecéz a až potom bol ochotný vydať cirkevné majetky do cirkevných rúk. Svätá stolica, naopak, trvala najprv na prinavrátení cirkevných majetkov a až potom bola ochotná pristúpiť k novému ohraničeniu diecéz. Vec sa komplikovala v dôsledku úpornej snahy úsilia maďarskej strany nesankcionovať Trianonskú mierovú zmluvu a majetkovoprávne rokovania preniesť na pôdu Medzinárodného súdneho dvora v Den Haagu i v dôsledku rôznosti mienok o tom, podľa akého kľúča mal byť majetok rozdelený medzi slovenských a maďarských vlastníkov. Rôznosť náhľadov panovala i okolo reorganizácie bodu II. Slovenskí biskupi, ktorí bolestne pocítili finančné dôsledky nevyriešených vzťahov so štátom, predovšetkým skutočnosť, že cirkevné majetky sa sčasti nachádzali pod štátnym sekvestrom, boli zablokované v Maďarsku alebo ohrozené pozemkovou reformou, si preto ustanovenia bodu II vložili tak, že sú oprávnení prevziať do vlastných rúk správu cirkevných majetkov, dovtedy spravovaných štátnou tzv. Likvidačnou komisiou, zriadenou ministerstvom školstva a národnej osvety. Uskutočnením tohto bodu poverili biskupa Vojtaššáka, ktorý v januári 1929 v mene celého slovenského episkopátu oznámil Likvidačnej komisii, že správu cirkevných majetkov preberá komisia pracujúca v zmysle bodu II Modu vivendi pod jeho predsedníctvom. Predseda Likvidačnej komisie však túto interpretáciu odmietol a cirkevné majetky biskupskej komisii nevydal.

Keď ani po niekoľkých rokoch medzi Československým štátom a slovenským biskupským zborom nedošlo k dohode a štát odmietal vyplatíť biskupom aj požadované záväzky, chytil sa spískový biskup Vojtaššák vlastnej iniciatívy a pokúsil sa vyriešiť majetkové otázky priamou cestou, dohodou medzi ním ako predsedom biskupskej Správnej komisie a Ostrihomským arcibiskupstvom, ktoré malo na Slovensku značné majetky pod štátnou správou. Vojtaššákovu ústretovú ponuku maďarská cirkevná strana

EMÍLIA HRABOVEC

Biskup Ján Vojtaššák a Svätá stolica

po niekoľkých úpravách prijala, odmietol ju však Československý štát a tiež niektorí ordinári neboli spokojní s majetkovými ustanoveniami, týkajúcimi sa právnych subjektov z ich diecéz, takže dohoda sa neuskutočnila a na nátlak štátu, ktorý od nekompromisného Vojtaššáka neočakával žiadne ústupky v prospech štátneho stanoviska, nahradil Vojtaššáka na čele biskupskej Správnej komisie biskup Pavol Jantusch, trnavský apoštolský administrátor. Za jeho správy došlo napokon v roku 1935 k odovzdaniu cirkevných majetkov do cirkevných rúk ako podmienky na uskutočnenie apoštolskej konštitúcie Ad ecclesiastici regiminis incrementum z roku 1937.

Isté vonkajšie vyrovnanie medzi Cirkvou a štátom, resp. Prahou a Vatikánom, však nebolo plodom personálnej zmeny na čele biskupskej Správnej komisie, ale zmenených politických okolností. V priebehu tridsiatych rokov sa stalo zrejмым, že vzťah Svätej stolice a Československa sa oproti turbulentným začiatkom menil. K jeho stabilizácii nepriamo prispel aj rast napätia v medzinárodných vzťahoch, erózia základných pilierov povojnového usporiadania Európy, zhoršenie medzinárodného postavenia Československa a stále evidentnejšie vnútorné problémy heterogénneho štátu, ktoré zvyšovali ochotu pražskej vlády dospieť k istému aspoň vonkajšiemu kompromisu s Katolíckou cirkvou a získať si Svätú stolicu ako potenciálnu politickú a morálnu oporu svojho otráveného postavenia. Bezprostredným vnútropolitickým cieľom ministerstva zahraničných vecí a Hradu bolo získať slovenské katolícke hlasy v prospech Benešovej kandidatúry na prezidentský post, dlhodobejším cieľom bolo, aby prostredníctvom zjednoteného „katolíckeho bloku“, kontrolovaného centralistickou Československou stranou ľudovou, politicky „skrotila“ Hlinkovu slovenskú ľudovú stranu, nespochybniteľne najsilnejšiu slovenskú stranu, a okresala hrany jej autonomistického a katolíckeho programu.

Úsilie vytvoriť nejakú podobu

spoločného „bloku“ medzi Hlinkovou slovenskou ľudovou stranou a Československou (českou) stranou ľudovou v polovici tridsiatych rokov do istej miery podporovala aj Svätá stolica, ktorá v ňom videla šancu prekonať aspoň časť stranicko-politických diferencií „medzi katolíckimi a katolíckymi“, upevniť katolícke pozície v štáte a prispieť k jeho postupnému pokresťančeniu. Slovenskí biskupi sa na želanie Svätej stolice pokúsili sprostredkovať isté zblíženie a v roku 1934 v tejto veci s oboma ľudovými stranami rokoval aj biskup Vojtaššák, takisto ako o rok neskôr prijal Benešovo „súkromného diplomata“ pápežského komorníka Jana Jiřího Růckla, ktorý ho presviedčal o prospešnosti Benešovej prezidentskej kandidatúry. Aj tieto Vojtaššákovy počiny ukazujú, že hoci bol úprimným zástancom kresťanského a autonomistického programu HSEŠ a odsudzoval – podobne ako svojho času i pražský arcibiskup František Kordač a pápežský zástupca v Prahe Antonino Arata – vstup českých lidákov do slovenskej politiky v roku 1925 i Benešovu protikatolícku a protislovenskú politickú líniu, mal dostatok otvorenosti a veľkorysosti, aby sa nebránil dialógu. Jeho snahy o sprostredkovanie medzi oboma katolíckymi stranami, českou ľudovou stranou, ktorá presadzovala štátny centralizmus, striktné odmietala autonómii Slovenska a podľa motto „v správe kardinálovi štátnemu sekretárovi Eugeniovi Pacellimu vysvetľoval príčiny neúspechu tým, že českí politici chceli vytvoriť jednotnú Československú ľudovú stranu, aby tak

primáli Slovákov rezignovať na politickú požiadavku autonómie, čo však slovenská strana urobiť nemohla, keď nechcela skompromitovať katolíckizmus v očiach slovenských voličov a otvoriť ho liberálnym vplyvom.

Hoci úsilie o „skrotenie“ slovenských ľudákov v jednotnom katolíckom bloku stroskotalo, politické vedenie štátu sa aspoň navonok usilovalo prezentovať republiku ako konsolidovaný a voči katolíckom priateľsky naladený štát, a tak kompenzovať zlý dojem, ktorý v zahraničí vyvolávala vojensko-politická aliancia so Sovietskym zväzom z roku 1935 a množiace sa správy o vnútorných problémoch štátu, a urovnať cestu k novej delimitácii diecéz, takej potrebnej z hľadiska stabilizácie stále väčšmi ohrozených hraníc. Po úspešnom ukončení rokovaní so Svätou stolicou, ktoré v roku 1935 vyústili do odovzdania cirkevných majetkov do rúk ich právoplatných vlastníkov a v roku 1937 do vydania apoštolskej konštitúcie Ad ecclesiastici regiminis incrementum, sľubujúcej skoré uskutočnenie nového ohraničenia diecéz slovenských diecéz, využili prezident Beneš i minister zahraničných vecí Kamil Krofta každú príležitosť, aby demonštratívne zdôrazňovali dobré vzťahy republiky k Svätej stolici. Vatikánskym diplomatom boli prepožičané vysoké štátne vyznamenania, Československé vyslanectvo pri Svätej stolici zasypávalo štátny sekretariát množstvom informácií, ktoré obhajovali oficiálne pražské stanovisko a obviňovali slovenských katolíckych autonomistických politikov z rôznych údajne protikatolíckych postojov, ministerstvo zahraničných vecí ponúкло šéfredaktorovi vatikánskeho denníka L'Osservatore Romanosúkromnú oddychovo-informačnú cestu do Československa a finančne podporovalo českého korešpondenta cirkevnej tlače v Ríme, píšuceho v provládnom duchu. Zmysel a cieľ tejto „priateľskej ofenzívy“ prezradil Československý vyslanec pri Svätej stolici Vladimír Radimský, keď kardinálovi štátnemu sekretárovi Eugeniovi Pacellimu

povedal, že „vzhľadom na národnosocialistické Nemecko, na úplne pronecky orientované Maďarsko a na Rakúsko, ktorému hrozí, že ho Nemecko pohltí, zostáva Cirkvi v strednej Európe iba Československo“. Je preto nevyhnutné, dodal vyslanec, aby bol Modus vivendi čo najskôr uskutočnený, pretože na Slovensku vládne „vážna agitácia“ Slovenskej ľudovej strany. Pravda, Radimský sa netajil tým, že vyrovnanie s Katolíckou cirkvou má z pohľadu vlády jasne stanovené hranice: diplomatické nóty Svätej stolice a texty dohovorov musia byť koncipované tak, aby „boli prijateľné aj v kruhoch opozície“, inými slovami, aby neboli príliš katolícke.

Tieto pražské postoje vyvolávali na strane Svätej stolice ambivalentné reakcie. Vo Vatikáne na jednej strane vítali, že sa upokojila bojovne protikatolícka nálada bezprostredne povojnových rokov. Československo, vnútorne zreformované v súlade so spravodlivými požiadavkami svojich národov a vďaka spolupráci katolíkov všetkých národností postavené na nový katolícky fundament, sa tiež javilo ako možný dodatočný stabilizačný element ohrozenej stredoeurópskej rovnováhy. Na druhej strane však vo Vatikáne s neľúbosťou registrovali, že pod vonkajším povrchom novej pražskej politiky naďalej pôsobili protikatolícké tendencie. Tie v roku 1936 primáli slovenských biskupov k tomu, aby adresovali prezidentovi republiky dlhý list, ktorého kópiu odoslali aj pápežovi a v ktorom kritizovali pretrvávajúce diskriminačné opatrenia proti katolíckom, osobitne proti katolíckemu školstvu. Priam pohoršenie vyvolala v Apoštolskom paláci správa, že ten istý Edvard Beneš, ktorý sa počas celoštátneho zjazdu katolíkov v Prahe v roku 1935 demonštratívne ukazoval veriacim na balkóne nunciatúry, na Veľkú noc roku 1936v Prahe prevzal záštitu nad prvým svetovým kongresom voľnomyšlienkarov a ateistov, ktorý za účasti prominentných delegácií zo západnej Európy i zo Sovietskeho zväzu zjednotil radikálno-liberálnu internacionálu v Bruseli s jej sesterskou proletárskou internacionálou a prijal deklarované protipápežskú a antiklerikálnu Rímsku chartu z roku 1904 za oficiálny dokument organizácie.

So znepokojením vnímali pri Svätej stolici aj slabú odolnosť českého katolíckizmu voči priťažlivosti komunizmu, prosovietske verejné prejavy poslancov českej ľudovej strany, nemalo pripomínať francúzsky katolíckizmus blízky ľavicovému Ľudovému frontu, i istú pasivitu českého episkopátu, ktorý sa vďaka nejednotnosti, prílišnej blízkosti k vláde a z obáv pred možnými verejnými politickými reakciami českého prostredia, v ktorom bola komunistická strana najsilnejšou politickou stranou, neodvážil, na rozdiel od biskupských zborov okolitých národov, energicky vystúpiť so spoločným pastierskym listom proti boľševizmu ani odsúdiť prosovietsku zahraničnú politiku Prahy. Hoci ani slovenský episkopát nebol v svojich tichých (stranicko-)politických sympatiách celkom jednotný, jeho antikomunizmus, takisto ako antikomunizmus slovenských katolíkov všeobecne, bol celkom jednoznačný a výrazne sa prejavoval aj v postojoch a verejných vyjadreniach biskupa Vojtaššáka. V ružomerskom vydavateľstve Lev, ktorého spoluzakladateľom bol Vojtaššák vedno s Andrejom Hlinkom, vyšla v roku 1923 brožúra pod názvom Či môže byť pravý katolíck socialistický demokrat? Hoci brožúra nerozlišovala medzi sociálnymi demokratmi a komunistami, dobre vystihovala zásadne protikatolícky charakter ateistického marxizmu a jeho ideovú nezmiernosť s katolíckou vierou.

(Pokračovanie na 10. strane)

(Pokračovanie z minulého čísla)

TRENČIANSKA KASÁREŇ...

Pred nástupom k 15. honvédskeho pluku v Trenčíne sa vykonával obrad pasovania za jednoročného dobrovoľníka na doplnovacím vojenskom veliteľstve v Trenčíne. Regrúti s matúrou alebo aspoň 6-mi triedami strednej školy mohli byť totiž pasovaní za jednoročných dobrovoľníkov, ak sa zaviazali, že budú slúžiť v armáde jeden rok, a to aj v tom prípade, keby sa vojna pred uplynutím jedného roka skončila. Ináč maturanti a tí, čo skončili aspoň 6 tried strednej školy, i v mierových časoch slúžili iba jeden rok.

Tu som už zakúsil národnostné vydieranie. Maďarský nadporučík, čo vykonával akt, sa na mňa oboril, keď som mu zahlásil slovenskú národnosť. "Vy inteligent - ako chcete byť maďarským dôstojníkom a prihlásiť sa k neexistujúcej národnosti?" Na opätovnú otázku trval som na svojom. Čo potom napísal do protokolu, nepodarilo sa mi zistiť.

Nasledovala prezentácia u 15. honvédskeho pluku. Všetci jednorochní dobrovoľníci boli zaradení do jedného útvaru, v ktorom sme vykonávali základný výcvik. Bolo to len také intermezzo pred vyslaním do dôstojníckej školy vo Veszpréme. S ra-dosťou som pobadal, že väčšina chlapcov je naša - slovenská z bývalej stolice trenčianskej, turčianskej a oravskej. Väčšina už v tomto veku národne uvedomelá. Postupne sme sa očuchávali, aby sme mali istotu pred kým ako hovoriť. Nakoniec bolo len zopár tých, s ktorými zostal vzťah rezervovanejší - už tradične k chlapcom židovského pôvodu, i keď hádam aj niektorí z nich s nami zmýšľali úprimne.

Po niekoľkých dňoch výcviku dostali sme novú výstroj a výzbroj a s veľkými päťnástkami na čapiciach pod vedením nadporučíka Dualského sme cestovali do Veszprému ako pred nami jednorochiaci z ostatných plukov. Bola tu dôstojnícka škola pre celú divíziu. Sem patrili 14. pluk z Nitry, 13. z Bratislavy, 18. zo Šopronu, 20. z Veľkej Kaniže a 31. z Veszprému. Keď sa náš útvar, pozostávajúci zo 60 svižných chlapcov, objavil v bráne ubytovne, vítali ho výkriky: "Jönek a tótok!" (Slováci tiahnu!) Mali vyjadriť hádam akúsi protirečivosť, no v priebehu celej školy sa ukázalo, že my Slováci sme boli lepší vojaci a zožali sme na skúškach najlepšie výsledky.

Takto sa nás zišlo v tejto dôstojníckej škole vyše 500 chlapcov. Keď sme boli oblečení vo vychádzkovej uniforme, bol to pohľad na radosť i žiaľ. Pochodujúc mestom často sme vidali staršie ženy, ako si utierali slzy, vyronené z ľútosť nad nami.

Po príchode do Veszprému hneď na druhý deň sa začal tvrdý režim. Na našu mladosť a nedospelosť sa neprihliadalo, žiadalo sa od nás všetko to, čo od dospelých mužov. Ešte to bolo okorené tým, že nevzdelaným výcvikovým poddôstojníkom robilo dobre, keď mohli potrápiť školené deti. Týranie sa neraz ani nedalo vydržať. Ja som bol v tom čase už urastený mládenec, no boli medzi nami i útlejší, čo si z toho zúfali.

Veliteľom školy bol kapitán Schlemmer, kariérista bez ľudského citu. Keď sa blížil k cvičisku na žltej kobyle, každého mrazilo. Jeho

prítomnosť neveštala nikdy nič dobrého. Vždy po jeho príchode nasledovala tvrdá tortúra vyčerpávajúca aj tie posledné sily.

O naše stravovanie bolo dobre postarané. I keď už v poslednom roku vojny, dostávali sme chutnú a postačujúcu stravu. Jedáleň sme mali v budove mládežníckeho spolku a náklady na naše stravovanie uhrádzalo veszprémske biskupstvo.

Po mesačnom pobyte nasledovala komisionálna skúška v akomsi riečicovom štýle, ktorému mali vyhovieť len tí najlepší a najzdatnejší. Konala sa zo všetkých predmetov a najobávanejším skúšajúcim bol veliteľ školy

Prudérny Schlemmer nielenže intervencii nevyhovel, ale týmto mu lepšie vyhládky rovno zarazil. Zviezli sa aj ostatní.

Režim v škole sa zo dňa na deň zostrovoval. Bola zavedená taká prax, že každý pracovný deň boli pridelené funkcie od najnižších po najvyššie (od veliteľa družstva až po veliteľa práporu) vždy iným a iným frekventantom. V jeden deň sa stalo, že mi bola pridelená funkcia veliteľa práporu. V predvečer toho dňa som dostal úpravu, ktoré úlohy má prápor (celá škola) v nasledujúci deň splniť. Bola to pre mňa poriadna skúška, no dal som sa do toho su-

nehrozil odchod na bojisko. Podniklo to aj mňa uvažovať, ako uniknúť frontu. Pokúsil som sa simulovať plúcnu chorobu.

Na ošetrovni bol lekárom nadporučík Dr. Pavel Halaša, pochádzajúci zo starej martinskej panslávskej rodiny. Rozhovor na ošetrovni sa viedol samozrejme po maďarsky, no Halaša podľa mojej výslovnosti hneď zistil, že ide o Slováka. Vyšetril ma dôkladne a dal mi tri dni voľno s poznámkou, aby som po troch dňoch prišiel znova. To bolo sľubné. Tešil som sa, že sa mi podarí s jeho pomocou vyhnúť frontu. Na štvrtý deň som sa opäť hlásil

20. Druhá polovica, tiež asi v počte 20, odišla na západný nemecko-francúzsky front. Jedna tretina, tiež v počte asi 20, sa vyparila. Do tejto skupiny patrili židia, ktorí sa rozličnými protekciami vymohli z pochodových práporov.

Naše pocity a nálada cestou na taliansky front boli zmiešané. Až po Udine (prvé talianske mesto, kde sa náš vlak zastavil) bola naša nálada ešte dosť veselá, no po nočnom odpočinku v Udine v akomsi sklade klesla na bod mrazu. V noci sme už počuli dunenie kanónov, čo znamenalo, že nie sme už ďaleko od frontu. Ráno sme sa dostali vlakom až do Cividale del Friuli, odkiaľ sme potom pochodovali asi 40 km do obce Cagliano, kde bolo veliteľstvo divízie. Na divíznom veliteľstve nás rozdelili podľa prihlásenej národnosti do bojových útvarov. Tu sme už stratili svoju pôvodnú plukovú príslušnosť, lebo nás prideliť do kombinovaného pluku 314, ktorý pozostával zo všetkých národností na území bývalého Rakúska-Uhorska. Toto vysoké číslo pluku malo svoj zámer. Takto chceli klamať nepriateľa, že majú ešte vysoké zálohy.

Tí, čo sme sa prihlásili k národnosti slovenskej, sme to vyhrali, lebo sme sa dostali do čisto slovenských jednotiek. Ostatní, ktorí z opatrnosti svoju národnosť zamľali, dostali sa k jednotkám pozostávajúcim z Rumunov, Nemcov, Rusínov, Maďarov atď.

Úkazom na železnici boli vojaci, s ktorými som opísal svoju skúsenosť v Trenčíne. Cestou na front sa z nich stal nespútaný živel. Správali sa hrôzostrašne. Napriek tomu, že im z pušiek vybrali závery, aby cestou nemohli strieľať, zastrelili pri Marcheggu strážnika vinohradu, aby sa zásobili hroznom. Vo Villachu, kde stacionovali, vyrabovali celý nákladný vlak. V každom vagóne mali niekoľko súdkov piva, očistených husí a kačíc a kadečoho, najmä však potravín. O iné ani veľmi nestáli. Na plechoch, čo sa nachádzali v každom vagóne, rozkladali oheň a opekali kačky a husi, poživajúc ich polosurové. Pre nedostatok točiek do súdkov bajonetmi prerážali zátky a striekajúce pivo chytali do vojenských šialok ako dážd.

Do najbližšej stanice, kde sa mal vlak s nimi zastaviť, poslali z Villachu správu, aby urobili potrebné bezpečnostné opatrenia, lebo sa vo vlaku približuje lupičská banda. Keď sa vlak v stanici zastavil, z oboch strán ho obklopil strážny oddiel s nasadenými bodákmi a nik nesmel z neho vystúpiť. Po príchode na miesto určenia bolo z toho veľké vyšetovanie, no mám až dodnes presvedčenie, že pre panujúcu nízku morálku vo vojsku i medzi obyvateľstvom netrúfali si siahnuť k žiadnym sankciám.

V obci Cagliano sme tvorili zálohu frontu. Boli sme ubytovaní po sedliackych domoch a vykonávali sme bojový výcvik, ktorý bol veľmi často prerušovaný náletmi.

Domy v Cagliane boli typické talianske, stavané z kameňa a neomietnuté. Na prízemí bola kuchyňa a iné hospodárske miestnosti, na poschodí oby-vacie. V každej obývacej miestnosti bola veľká štvorhranná posteľ - skôr pričaňa, na ktorej spala celá rodina. Takúto miestnosť sme obývali aj my, traja kadeti-ašpiranti, a to Janko Hroboň, Róbert Bielek a ja.

Stravovanie bolo veľmi biedne,

KOLOMAN HORNIŠ

Moje pamäti

Schlemmer. Predo mnou v abecednom poriadku bol žiak Heller, ktorý dostal od kapitána Schlemmera takúto otázku: "Mire vonatkozik a csapat megérkezési ideje?" (Na čo sa vzťahuje čas príchodu úvaru?) Odpoveď znela: "Csapat megérkezési ideje vonatkozik a csapat élére." (Čas príchodu útvaru sa vzťahuje na čelo útvaru.) Odpoveď bola zlá. Tú istú otázku dostali i ďalší päťnásti a všetci odpovedali tak ako Heller. Keď už všetci päťnásti stroskotali, a medzi nimi aj ja, Schlemmer oznámil správnu odpoveď: "Csapat megérkezési ideje vonatkozik a csapat fő élére." (Čas príchodu útvaru sa vzťahuje na hlavné čelo útvaru.) Odpovede boli teda dobré s nedostatkom toho pochybného fő. No nedalo sa nič robiť, odpoveď bola nedostatočná, čo znamenalo odísť zo školy a vrátiť sa k svojmu kmeňovému útvaru. Tak sa i stalo. Štrnásti odišli a iba ja som bol pardonovaný, čo si dodnes neviem vysvetliť. Azda sa to stalo tým, že som mal predošlé učebné výsledky výborné, alebo zasiahol môj krajan nadporučík Fraňo Meliš, ktorý bol učbárom v dôstojníckej škole. Bol uvedomelým Slovákom. Mne Kysučanovi bola jeho osobnosť známa, no ostatní kamaráti Slováci ho nepoznali. Až raz pri rozdeľovaní pošty si Slováci začali pošuškať, že Meliš je Slovak. Bol totiž medzi nami aj Jurko Červeň, ktorému dochádzala pošta na meno písané maďarskou ortografiou "Cserveny". Meliš to však čítal po slovensky "Červený". Takto v Melišovi objavili Slováka.

V dôstojníckej škole boli sme mnohí, ktorí sme ešte nemali matúru. Po absolvovaní šiestich tried strednej školy mali sme síce nárok na jednorochné dobrovoľníctvo, no po skončení školy nemohli sme sa stať dôstojníkmi. Mohli sme dosiahnuť najvyššiu hodnosť kadeta. Aby sme sa mohli stať dôstojníkmi, museli sme vykonať doplnujúcu skúšku na hlavnej vojenskej reálke v Šoprone. Po úspešne vykonanej skúške boli sme potom postavení na roveň maturantom. Túto skúšku som skončil úspešne.

Po komisionálnej skúške sa roznieslo, že otázka položená Hellerovi bola od Schlemmera schválna. Heller bol Žid a jeho strýko lekárom plukovníkom protežoval synovca u Schlemmera.

verénne. V čase, keď som vydával rozkazy, pricválal Schlemmer na žltej kobyle a sledoval moje konanie. Prišiel až ku mne, potľapkal ma po pleci a zaznačil si moje meno do notesa. Od tejto chvíle som sa dostal na predné miesto poradia. Školu som skončil v poradí na piatom mieste.

Závernečný večierok po absolvovaní školy sa konal vo veľkej sále mládežníckeho spolku. Bolo priam hriechom na ten čas, keď mnohé rodiny nemali čo vložiť do úst, koľko jedla a pijatiky sa tam skynožilo. Medzi absolventmi sa našli statkárske synkovia, čo z rodinných zásob priviezli všetko, čo bolo pre banket potrebné, ba až nepotrebné. Ako na príznak si spomínam na dva veľké sudy vína.

Na bankete bolo päť chodov a pred každým absolventom 2 litre vína, jedna fľaša bieleho a jedna červeného. Chlapci, čo azda v živote neochutnali alkohol, spili sa do nemoty a niektorým museli poskytnúť aj lekársku pomoc.

My Slováci sme tvorili v škole osobitnú spoločenskú skupinu. Vyplývalo to z našej národnej uvedomelosti a z veľkej časti i z našej chudoby. Maďari a Židia využívali svoj voľný čas vyesávaním po kaviarňach a zábavných podnikoch, pokým my väčšinou bez groša sme vylihovali na priechiach alebo besedovali na trávniku na dvore. Podobný stav utužoval našu kamarátsku súdržnosť a spolupatričnosť. Naše besedy sa vždy konali v slovenčine. Strachu z prípadnej diskriminácie alebo perzekúcie sme sa už pod vplyvom medzinárodnej situácie zbavili. Mali sme informácie o našom domacom i zahraničnom odboji a robili sme si plány do budúceho života v novom štátoprávnom usporiadaní.

Po skončení školy sme sa vracali do svojich kmeňových útvarov v hodnosti kadetov-ašpirantov. V Trenčíne nás prideliť do pochodových práporov. To znamenalo, že po kratšom pobyte v Trenčíne nás pošli na niektorý front.

Z dôstojníckej školy sa nás vrátilo do Trenčína okolo 60. Všimam som si každým dňom zmenšovanie tohto počtu. Osobitne ašpiranti židovského pôvodu zmizli. Následkom rozličných protekcií a úplatkov dostávali sa do takých útvarov a miest, odkiaľ

na ošetrovni, ale bol som veľmi sklamaný, lebo Halašu tam už nebolo. Maďarský lekár v hodnosti kapitána sa ma ani neopýtal, čo mi je, a keď som na jeho otázku, či som bol na fronte, odpovedal záporne, zahrnelo: Marš von! - a bol koniec mojim špekuláciám.

Zmieril som sa s osudom a chodil som s mojimi vojakmi denne cvičiť na trenčiansku sihoť. Mal som na starosti nie hocakú spoločnosť. Z 90% mali za sebou ruské zajatie. Predmet Dr. Déryho, ktorý som tak obdivoval, bolo treba neúrekom vyťažiť, ak chcel s nimi človek vyjsť. Ak čas cvičenia presiahol čo len o minútku ich chuť a vôľu, už sa ozývali hlasy: Ho! ho! Oho! ho! To bolo znamenie, že už majú cvičenia dosť a žiada sa prestávka. Ak to veliaci včas neurobil, už mal po autorite a cvičenie sa zvrhlo na protivojnovú demonstráciu. Museli sme teda robiť nie to, čo predpisoval denný cvičný program, ale to, čo chceli vojaci. Po dlhšom oddychu som sa ich opýtal, či môžeme v cvičení pokračovať a len s ich súhlasom sa mohlo ďalej cvičiť. To bol začiatok konca. S takouto armádou sa už vojna nemohla vyhrať.

Podmienky v armáde boli na zaplakanie. Nebolo už čo obliecť a obuť, a čo najhoršie, nebolo čo jesť. V rannom hlásení sa objavila nová rubrika: bosí. Aby nemuseli na cvičisko, mnohí odtrhávali podošvy z bagančí. Takto sa dostali do rubriky "bosí".

Jedinou stravou bola kapusta a repa. Bol to pokrm bez masti a všetkého, čo dodáva jedlu výživnosť a chuť. V normálnych pomeroch sa takto varilo prasatám. Medzi vojakmi to vyvolávalo veľkú, ba až živelnú nespokojnosť, čo už často hraničilo so vzburou.

Na potlačenie tohto vrenia raz vyslali z Veszprému trestný oddiel. Ani jemu sa nepodarilo zvládnuť situáciu. Službukonajúceho dôstojníka strčili vojaci do kotla s repou.

V horách sa už objavovali početné skupiny vojenských zbehov, takzvané "zelené kádre".

STANICA TMA

Začiatkom júla 1918 poslali nás kadetov-ašpirantov ako osobitný oddiel na taliansky front. Bolo nás okolo

a nečudo, že sa naši vojaci dopúšťali krádeží. Kraj to bol dosť chudobný a bolo mi často veľmi ľúto tamjšieho obyvateľstva, keď prichádzali so žalobami na našich vojakov. Ak sušili bielizeň a nestrážili ju dostatočne, zmizlo z nej to, čo vojak potreboval, najmä spodná bielizeň, o ktorú bola vo vojsku núdza. Kradli ovocie zo záhrad a polí, ba po nociach uchmatli aj nejakú hydinu a neraz aj ovcu.

Každý deň sme trpeli, že príde rozkaz na presun nášho útvaru do frontovej línie. Ani velitelia sa nevyznačovali bojovou náladou. Boli sme podrobne informovaní o odboji Slovákov a Čechov v zahraničí i o neudržateľnej situácii na všetkých frontoch. Čas konca vojny sme cítili všetci a nechcota obetovať životy za cudzie záujmy ani nemohla byť väčšia. Odbojného ducha sme vštepovali aj do našich vojakov. Náš veliteľ nadporučík Dr. Jožo Baránek pri pochode z cvičenia vždy zaintonoval: "Chlapci! Za tú našu slovenčinu!" a už znela naša slovenská pieseň, rozliehajú sa po celej doline.

Jedného dňa došla z divízneho veliteľstva úžasná správa, že náš útvar má byť odsunutý do zázemia. Spočiatku sme si to nevedeli vysvetliť. No nech už bol cieľ nášho odsunu akýkoľvek, tešili sme sa, že sa vyhneme frontu. Trasa našej cesty smerovala do Rakúska. Po niekoľkodennom trmácaní sa vo vlaku došli sme do Grazu. Graz bolo veľké rakúske mesto s hojnými priemyselnými podnikmi, ale aj bohaté na proletariát. Pre nedostatok potravných článkov obyvateľstvo mesta hladovalo a nespokojnosť s dlhotrvajúcou vojnou prejavovalo demonstráciami, ktoré sa rozširovali až do takej miery, že miestne bezpečnostné orgány už nestačili na ich zvládnutie. Pre túto príčinu považovali za potrebné zveriť zodpovednosť za bezpečnosť a poriadok v meste vojsku.

Ubytovali nás v budove nejakej školy. Keď sme sa dozvedeli o našom poslaní, smiali sme sa tomuto zúfalému kroku, ktorým spravili capa záhradníkom.

Našou celodennou pracovnou náplňou bolo nastúpiť ráno v plnej poľnej a ovešaní ručnými granátmi prepochoďovať ulicami mesta. Čiže sme mali šíriť strach a odradiť obyvateľstvo od ďalších demonstrácií. Zdá sa, že to vyšlo, lebo za šesť týždňov, čo sme lágrovali v Grazi, nezasiahli sme ani raz. MOžno, že aj boli prípady, keď bol potrebný náš zásah, ale nepožiadali nás oň, lebo nám neverili. Stačilo na to niekoľko dní, aby sa presvedčili o duchu útvaru, ktorý mal zabezpečovať bezpečnosť a poriadok.

Po prepochoďovaní mestom sme sa vrátili do ubytovne a hladní a vyčerpaní sme sa zvalili na slamníky. Naša situácia čo do stravovania nebola o nič lepšia ako miestneho obyvateľstva. Neomastená repa a kapusta bola den-nodenne na jedálnom lístku. Jeden komisár bol na deň pre štyroch vojakov. Šéfom potravinového skladu bol môj krajan Pavol Budínsky, ináč aklimatizovaný Pešťan (v civile bol tam zamestnaný ako obchodný pomocník), no v sklade asi nebolo nič ani na krajanské pozornosti.

Do mesta sme nechodili, lebo nebolo po čo. Obchody a hostince boli zatvorené, nebolo už ničoho na predaj. Jeden raz sa mi predsa podarilo kúpiť od vidieckeho roľníka

jablká. Ak sa dobre pamätám, bolo ich štyri kilá. Tie som zjedol na jedno posedenie, čo mi napokon bárs neposlúžilo.

Voľného času bolo nadostač. Trávili sme ho kartovaním a hojnými besedami hraničiacimi s buričstvom.

Čo do zmyšľania - o politickom presvedčení v tie časy a vzhľadom na náš mladý vek sa ešte nedalo hovoriť - boli sme spoločnosťou jednoliatou. Každý túžil po mieri, domove, rodine a národnej slobode. Neotrasiteľným spojivom bola slovensko-národná spolupatričnosť. Nebolo atribútu, čo by nás bol rozdeľoval, či triedny alebo náboženský. Toto bratstvo najväčšmi utvárala spoločná bieda a útrapy.

Situáciu sme neposudzovali v nejakých svetových súvislostiach. Vedeli sme, že budúci štát sa bude skladať z Čechov a Slovákov, no o Čechoch sme toho vedeli vlastne veľmi málo. Bolo nám známe, že vedúcimi zahraničného odboja sú Masaryk a Beneš a zo Slovákov generál Štefánik, nás však viac zaujímali vnútroštátne politické udalosti. Nachla nás ohnivá reč Dr. Ferdiša Jurigu v pešťianskom parlamente.

Sféra Slovanstva bola pred nami na maďarských školách zastretá. O tej-to otázke sa nasmelo hovoriť, už len spomienka na slovenskú spolupatričnosť bola neodpušiteľným hriechom. Ak sme mali v našich srdciach čo len iskierku slovenského povedomia, odniesli sme si ho z rodiny. Môj otec predplácal Slovenské ľudové noviny. Ohnivé nacionalistické články Dr. Jurigu, Tománka a iných národných buditeľov zanechali v mojom srdci nezmazateľné stopy.

29. alebo 30. októbra 1918 mal som službu poddôstojníka v našej ubytovni. Postával som na bráne a z dlhej chvíle som sledoval ruch

na ulici. Nebadal som nič mimoriadne, všetko bolo také ako v ktorýkoľvek iný deň. Po náprotivom chodníku prechádzal dôstojník so žltými výložkami - až neskôr som sa dozvedel, že v Grazi bol jeden český jazdecký pluk. Keď

do civilu velenie podmieňovalo odovzdaním všetkých zbraní. V tom sme videli úskok. Mohlo sa stať, že nás po odzbrojení pre vzburu nejakým maďarským alebo rakúskym oddielom internujú a postavia pred vojenský súd. Niekoľkí sme ešte

nožikom odrezali vojenské distinkcie. V maďarčine bol výraz "krumplivirágos" (zemiakovetv) zaužívaný, lebo poddôstojnícke hviezdičky sa podobali zemiakovému kvetu.

Cesta viedla potom do Komárna, kam sme sa dostali až neskoro v noci. Vlak, ktorým sme došli, ďalej nešiel. Hľadanie spojenia bolo sťažné tým, že celá komárňanská stanica bola v úplnej tme, a hoci preplnených vlakov tam bolo niekoľko, ťažko sa dalo dozvedieť, kam idú. Konečne sme našli vlak do Nových Zámkov a horkoľážko sa doň vmiesili. Cestujúci pozostávali zo samých vojakov zo všetkých národností už bývalého Rakúska-Uhorska. Cestou sa objavil vo vagóne vojak s veľkým kľbkom hodvábnej slovenskej trikolóry. Rezal z neho nožikom asi 10 cm kúsky a rozdeľoval ich. Boli sme hrdí, že sme si mohli čiapky namiesto znaku kráľa Karola ozdobiť slovenským výstavným znakom.

Z Nových Zámkov som sa dostal až do Leopoldova. Smerom na Žilinu alebo-lo žiadneho osobného vlaku. Na stanici stálo niekoľko nákladných, naložených cukrovou repou. Keď som sa dozvedel, že jeden smeruje na Žilinu, vykriabam som sa do otvoreného vagóna - otvorené boli všetky - a vlak ma pomaly ťahal: domov, domov, domov.

Počasié bolo veľmi nepriaznivé. Pršal dážď so snehom a fúkal silný severný vietor. Skrčil som sa do rohu vagóna a pojedal zvyšky grazskej nádielky.

V Trenčíne stál vlak dlhšie, a tak som sa vychytil pozrieť do kasárni. Boli ľudoprázdné a na dvore sa motal jeden zupák so psom.

Cukrová repa bola určená pre cukrovar v Trenčianskej Teplej. Tu vagóny s repou odopli a so zvyškom vlaku som sa dostal večerom o 7. hodine šťastlivo domov.

Zvítanie bolo radostné, ale pred posledným krokom bolo treba odhodit' všetko, v čom som prichádzal. Bol som hojne zavšivavený a najprv som sa musel poriadne vykúpať a preobliecť. Bolo to 3. novembra 1918.

Aj našu rodinu postihla táto neľudská svetová vojna. Môj švager Ludovít Tarábek, manžel mojej najstaršej sestry Mariny, padol do ruského zajatia a ako zajatec zomrel na týfus v zajateckom tábore v Petrovopavlovsku. Rok po svadbe, bolo to asi v roku 1911 alebo 1912 odišiel do Ameriky. Jeho návrat domov bol veľmi nešťastný, lebo sa vrátil tesne pred vypuknutím svetovej vojny. Keby bol svoj príchod domov odložil o niekoľko málo mesiacov, bol by sa vyhol vojenskej službe. Keď sa vrátil z Ameriky domov, našiel už dvaapoločného syna, tiež Ludovíta. Počas vojny, keď už bol pod zemou, narodila sa mu dcérka Jolanka, ktorá ota nikdy nevidela ani on ju.

SLOBODY HROMY I DÚHA

Ako ja sa vracali domov húfy vojakov a ich vojenské nabrúsenie sa premieňalo na hnev na krivdy, o ktorých sa podozvedali doma. Proti židovským obchodníkom, čo za vojny bohatli a keťasili, proti úradom a najmä notárom, čo v niektorých prípadoch odmietali vyživovacie príspevky alebo ich vyplácali v nižšej miere ako predpisoval zákon alebo nevybavili žiadosti o uvoľnenie z vojenskej služby v krajne odôvodnených prípadoch.

(Pokračovanie v budúcom čísle)

„Nenávist' naša každodenná“ je medzititulok článku Andrej Žarnov nebol hrdinom, oslavy si nezaslúži, ktorý vyšiel v prílohe denníka SME (7. – 9. januára 2022). A práve túto nenávist', animozitu cítiť z každého riadka jeho autora. Na článok sme v podstate okamžite reagovali a požiadali redakciu o uverejnenie obrany mŕtveho básnika a lekára Andreja Žarnova, vlastným menom František Šubík. Po zaslaní článku sme však žiadnu odpoveď nedostali. Presne v duchu úpadkového hesla: Mŕtvy sa už nemôže brániť, a preto je dovolené morálne ho zdiskreditovať!

Autor v článku vyčíta Žarnovovi okrem iného napríklad to, že básnickou zbierkou Stráž pri Morave sa obrátil proti prvej ČSR, ktorá mu umožnila vzdelanie.

Obsiahly článok venovaný Andrejovi Žarnovovi na stránkach víkendovej prílohy denníka SME jednoducho nebolo možné prehliadnuť. Tejto výnimočnej osobnosti boli venované až tri strany, z toho jedna full page fotografia. Je zrejmé, že autor Peter Getting si zo spoločenského týždenníka Plus 7 dní preniesol pracovnú metódu, podľa ktorej obsah článku treba vyjadriť už v nadpise, dokonca v dvojčázovom. A predovšetkým – osobnosť treba škandalizovať už na úvod bombastickými titulkami. Tak sa aj stalo: Básnik Žarnov oslavil fašistov, lekár Šubík odsúdil Židov, Andrej Žarnov nebol hrdinom, oslavy si nezaslúži. Vopred avizovaný degradujúci tón sa niesol celým článkom. A tak boli kocky hodené.

Mimochodom, o akých oslavách je reč? Možnože žurnalista myslí na pocity, ktoré udelilo mesto Trnava tejto slovenskej osobnosti i v podobe pamätnej tabule. Veď Žarnov dlhé roky v Trnave žil a pôsobil. Na osadení tabule sa zúčastnili pracovníci Ústavu pamäti národa, ako aj pracovníci poľskej ambasády na čele s veľvyslancom v Slovenskej republike. Pri príležitosti návštevy poľského veľvyslanca v Ústave pamäti národa 14. januára 2020 sa uzatvorila dohoda na niekoľkých spoločných projektoch, medzi ktorými dominuje aj výročie masakry v Katyni. V rámci tohto projektu môže figurovať iba jediná postava z obdobia Slovenského štátu, a tou je Andrej Žarnov.

Na rozdiel od autora článku Poliaci si básnika Andreja Žarnova, lekára Františka Šubíka, nesmierne vážia za jeho neohrozené svedectvo pravdy. Svoj podpis pod katynským protokolom nikdy neodvolal. Ak by bol článok seriózny a objektívny, tak by žurnalista musel uviesť aj meno českého lekára MUDr. Františka Hájkera, ktorý, na rozdiel od MUDr. Františka Šubíka, svoj podpis pod katynským dokumentom pod tlakom sovietskych povojnových represálií expost odvolal. Čo však autor článku zámerné opomenul, je hodnotovo porovnať postoje týchto dvoch svedkov katynskej masakry. Zámerné, lebo ako „znalec“ katynskej tragédie musel na tieto informácie naraziť. Dokonca sa obrátil aj na českého historika Michala Stehlíka, ktorý sa vyjadril, že vraj Žarnov žiadnu pravdu o Katyni neodhalil, len sa zúčastnil na bábkovom divadle nacistickej propagandy. Autorovi článku však akosi unikol fakt, že k zodpovednosti za katynské vraždy sa ZSSR prihlásil už v roku 1990, o čom existuje množstvo dokumentov. Takisto je veľmi zaujímavé, že tento novinár pozná len „nacistickú propagandu“, ale vôbec nepozná propagandu druhej despotickej veľmoci – soviets-

ku, boľševickú. Aj to hovorí veľa o jeho prístupe k dejinám...

Je užitočné pozrieť si k téme film poľskej produkcie Posvätiť svoj život pravdou, ktorý mapuje postoje a osudy prizvaných svedkov katynskej masakry. Boli to Poliaci (a vôbec nie slovenské národné hlasy!), ktorí vyzdvihli a ocenili básnika a lekára – patológa MUDr. Františka Šubíka. Dobré, doma nikto ešte nebol prorokom! Tento dokument autenticky a faktograficky potvrdzuje, kto bol a kto nebol hrdina v prípade katynskej masakry. Je potrebné uviesť, že Žarnov bol najskôr presvedčený, že za vyvražďovaním v Katyni stojí nacistické Nemecko, a preto sa niekoľko dní schovával a do Katyne nechcel odcestovať! Koniec koncov bol až tretí vyhladený v poradí (Dr. Hermann

Krsek, Dr. Ladziński-Ledényi). Vôbec nebol vybraný preto, že bol básnik a lekár, ako autor v denníku SME uvádza, ale predovšetkým preto, že už koncom tridsiatych rokov bol renomovaný patológ a navyše znalec poľského jazyka. V úspešnej praxi pokračoval aj po vojne, veď v roku 1965 sa stal členom Kolégia amerických patológov Americkej lekárskej spoločnosti. Ako znalec poľštiny mohol autenticky prekladať listy, denníky zavraždených poľských dôstojníkov, vojakov, básnikov či kňazov. Do Katyne teda nešiel s vopred pripraveným verdiktom. Autor v článku píše, že žiadnu pravdu o Katyni neodhalil. Naozaj? Žarnov pravdu vášnivo obhajoval. Sám vo svojej prednáške uvádza: „Ak tu dakto tvrdí, že som šiel do Berlína už s vopred pripraveným materiálom alebo s fotografiami, musím to vyhlásiť za absolútnu nepravdu. Ak by bol o Katynskom lese opak pravdou, neváhal by som to povedať úplne otvorene, alebo by som protokol rozhodne nepodpísal. Nie som človekom ani zadných dvierok, ani človekom, ktorého možno podplatiť alebo dokonca prinútiť podpísať nepravdu.“ Preto napísať o Žarnovovi, že bol „figúrkou“ na nemeckej propagandistickej šachovnici, je doslova historický knokaut, no predovšetkým vizitka zlomyseľnosti, v lepšom prípade neznalosti či ignorancie autora článku. Navyše v prípade človeka, ktorý sa už nemôže brániť, je to aj osočovanie. Aj mŕtvi majú totiž právo na svoju česť...

Za zmienku stojí, že o vyšetrenie katynskej masakry žiadali poľské emigračné úrady prostredníctvom Medzinárodného výboru Červeného kríža v Ženeve. Ten sa napokon zachoval alibisticky a k vyšetrovaniu nepristúpil.

Veci treba vnímať nie v opare novinárskeho povýšenectva a arogancie, ale predovšetkým v dobovom spoločensko-politickom kontexte. Ten obsahoval i podradnú kapituláciu západných európskych veľmocí pred hitlerovským Nemeckom v roku 1938. Slovensko ani Slováci nemohli za to,

že ich západní „spojenci“ podhodili do nemeckej mocenskej sféry. MUDr. Šubík i napriek tejto hrozbe vedel, že bude hájiť pravdu, hoci by musel svedčiť proti Nemcom. Tento postoj k pravde mu bol vlastný celý život.

V konečnom dôsledku tento zástož pravdy potvrdil, keď po ňom poľovala sovietska moc. Ako sme uviedli, nie každý svedok tento tlak uniesol a svoj podpis preto odvolal. Žarnov ostal verný svojmu podpisu. V tom je jeho veľkosť! Za túto vernosť pravde zaplatila celá jeho rodina, pretože perzekúcie sa týkali všetkých. V konečnom dôsledku – po emigrácii do USA sa po ňom zľahla zem, zatiaľ čo lekár Hájek, ktorý sa zachoval nestatočne až zbabelo, mal v komunistickom Československu zelenú...

Pán autor, aj tieto ľudské postoje

vojenskej elity a ich výpovede boli autenticky zaznamenané. Nič viac a nič menej tam nemožno hľadať. Hypertrofanie týchto výpovedí zo strany žurnalistu je účelové a absolútne neférové, pretože Žarnovov postoj k Židom bol ľudsky ústretový. Pre objektivnosť uvádzame, že MUDr. Šubík sám veľakrát pomohol Židom. V roku 1989 v Literárnom týždenníku aj poetka Ria Vale (Valéria Reiszová), podala svedectvo, ako pomohol jej bratovi – lekárovi. Na dverách Šubíkovej pracovne bol nápis „Vo veci židov neintervenujem“, ale práve opak bol pravdou. Všetomne pomáhal ďalším lekárom židovského pôvodu, o čom svedčili v jeho prospech i v čase súdneho vyšetrovania počas 30-mesačného nezákonného väznenia. Mená sú uvedené v rozsudku. Postoj

a demagogicky píše. Ako vidieť, komunistický súd mal väčší zmysel pre objektivitu ako „demokratický“ žurnalista.

Ďalej sa v rozsudku Ľudového súdu (s. 18) uvádza, že prednášky o Katyni absolvoval na tlak ministra vnútra Šaňa Macha, ktorý žiadal, aby ich predniesol aj v ďalších slovenských mestách. To však Žarnov radikálne odmietol. Podobne český historik Michal Stehlík píše v článku Katyň 1943 o MUDr. F. Hájkovi, že podal svoje svedectvo z Katyne na vlnách rozhlasu. Dodáva, že protektorátne médiá sa snažili vytvárať atmosféru „nebezpečenstva z východu“. Modus vivendi bol teda rovnaký. Prednášky Žarnova odzneli pre širokú verejnosť iba v Bratislave. Podobne ak by si autor dal tú námahu a prečítal reč MUDr. Šubíka po návrate z Katyne,

Andrej Žarnov alebo radšej bez novinárskej nenávisti...

a charaktéry veľa vypovedajú o našich dejinách.

Pravdu o masacre potvrdila celá komisia, nie jeden člen. Počas totality nebola možná žiadna zmienka o Žarnovovi. Prečo asi?

Čo sa týka tvrdenia o príslušníkoch NKVD – katov poľskej elity, ktorí podľa slov domáceho obyvateľstva boli židovského vzhľadu, je potrebné uviesť, že tu nejde o účelové a vymyslené tvrdenie zo strany Žarnova! Ak by si autor s porozumením prečítal Žarnovovu reč, pochopil by, že ide o oral history, resp. tvrdenie očitých svedkov. Je prirodzené, že domáce obyvateľstvo bolo v prípade katynského besnenia vypočúvané, pretože obyvatelia okolitých dedín boli prvými informátormi. Podali dôležitú chronologickú líniu vyvražďovania poľskej

Žarnova k židovskému obyvateľstvu dokumentuje aj citácia z rozsudku Ľudového súdu (s. 18) z roku 1948: „Ďalej bolo zistené, že obžalovaný ako šéf zdravotníckej služby na Slovensku chránil všetkých Židov, lekárov a zubných technikov a ponechal ich v službe až do Slovenského národného povstania, ďalej že jedine jeho pričinením bývalá židovská nemocnica v Bratislave bola zachránená, t. j. že ju nedostali vojaci ani Nemci, konečne, že po čiastočnom potlačení Slovenského národného povstania všetkých lekárov, ktorí sa aktívne zúčastnili tohto povstania, naďalej ponechal v službe, ako aj, že naďalej pomáhal rôznym lekárom proti fašistom.“ Z uvedeného nevyplýva ani štipka etnickej nenávisti k židovskému obyvateľstvu, ako sa v článku (a v nadpise!) zlomyseľne

tak by zistil, že v nej varuje pred sadizmom, aziatstvom a perverzitou boľševizmu. Ale nikde v autenticky zachytenom prejave nie je žiadna, opakujem žiadna, zmienka o židovskom boľševizme, židovskom barbarstve, ako autor na s. 15 zavádza a snaží sa čitateľovi účelovo stále podsúvať nenávist! Vnímame tento autorov počin ako zbytočné rozduchovanie nacionalistických vášní na Slovensku. Toto neboli výroky samotného Žarnova a ak boli komentované, tak niekým iným. Avšak v tom je zásadný rozdiel! Spájať tieto dve veci je to isté, čo urobil sám autor, keď pripísal Žarnovovi slová, ktoré on nikdy nepovedal. Áno, história nie je čiernobiela, ale takýmito účelovými výroky autor potvrdzuje výrok, ktorý sám napáda.

Žarnov bol proslovenský autor, veriaci človek, ktorý mal silné národné cítenie. To nie je trestné a ani to nie je na hanbu. Alebo podľa tohto novinára áno? A v tomto zmysle písal Žarnov aj svoje básne. To, že kritizoval aj čechoslovakistický režim prvej ČSR, je úplne pochopiteľné a ako občan – aj ako básnik – mal na to plné právo. Neskrýval radosť vo vzniku Slovenskej republiky a vo svojich veršoch presvedčivo vyslovoval vďaka aj jej tvorcom, napr. Andrejovi Hlinkovi. Pravdepodobne s rovnakým presvedčením si zo srdca vyliat smútok za Leonidom Iljičom Brežnevom v angažovanej básni Odkaz Leonida Iljiča súdruhu a funkcionára KSČ, náš nemenovaný zaslúžilý umelec. Môžeme si tam prečítať aj slová: Odchádzam / – a je mi v tejto chvíli, akoby som šiel opäť s vami do útoku, / súdruhovia. Za krátky čas sa zrazu z komunistického funkcionára stal novopecený demokrat. Tomuto umelcovi predseda NR SR Boris Kollár udelil 16. 9. 2021 Štátnu cenu J. M. Hurbana. Andrej Žarnov však nikdy neprevrátil kabát, za každým slovom si stál, zachoval si čistý morálny štít, a to až do konca svojho neľahkého života.

A preto nikdy nedostane žiadne slovenské ocenenie...

EVA ORBANOVÁ
MARGITA KÁNIKOVÁ

Prvé čísla Katolíckych novín začali vychádzať v prelomovom roku 1849, teda v čase, ktorý sa i v kontexte slovenskej kultúry zastrešuje pojmom Bachov absolutizmus.

Snaha slovenských národovcov o vlastné periodiká vyústila k vzniku viacerých časopisov, čím sa naskytla možnosť k iniciácii Katolíckych novín, ktoré však nespĺnili ambície pokrokového orientovanej katolíckej inteligencie.

V tom istom roku začali vychádzať napr. aj Slovenské noviny.

Pre bližšie pochopenie dobovej politickej a spoločenskej situácie treba uviesť, že Katolícke noviny založené v roku 1849 nereprezentovali postoje proslovensky a pro-

zmysle obeťami určitého vnútro-cirkevného pnutia, ktoré bolo na počiatku 90. rokov v Katolíckej cirkvi na Slovensku celkom prirodzené. Episkopát exilu – o. biskup Dubovský či arc. Hrušovský často len obtiažne dospieval ku konsenzu s domácim episkopátom, ktorý predstavoval arc. metropolita Ján Sokol alebo kardinál Ján Chryzostom Korec. Zrkadlom týchto de facto nevýznamných nejednotností sa stali okrem iného aj Katolícke noviny, o čom svedčí predkladaná publikácia. Ako sme však spomenuli v úvode, nie je to nič nové...

Príspevok Jozefa Zavarského – Epištola Jánovi Košiarovi je svedectvom prvého ponovembrového šéfredaktora Katolíckych

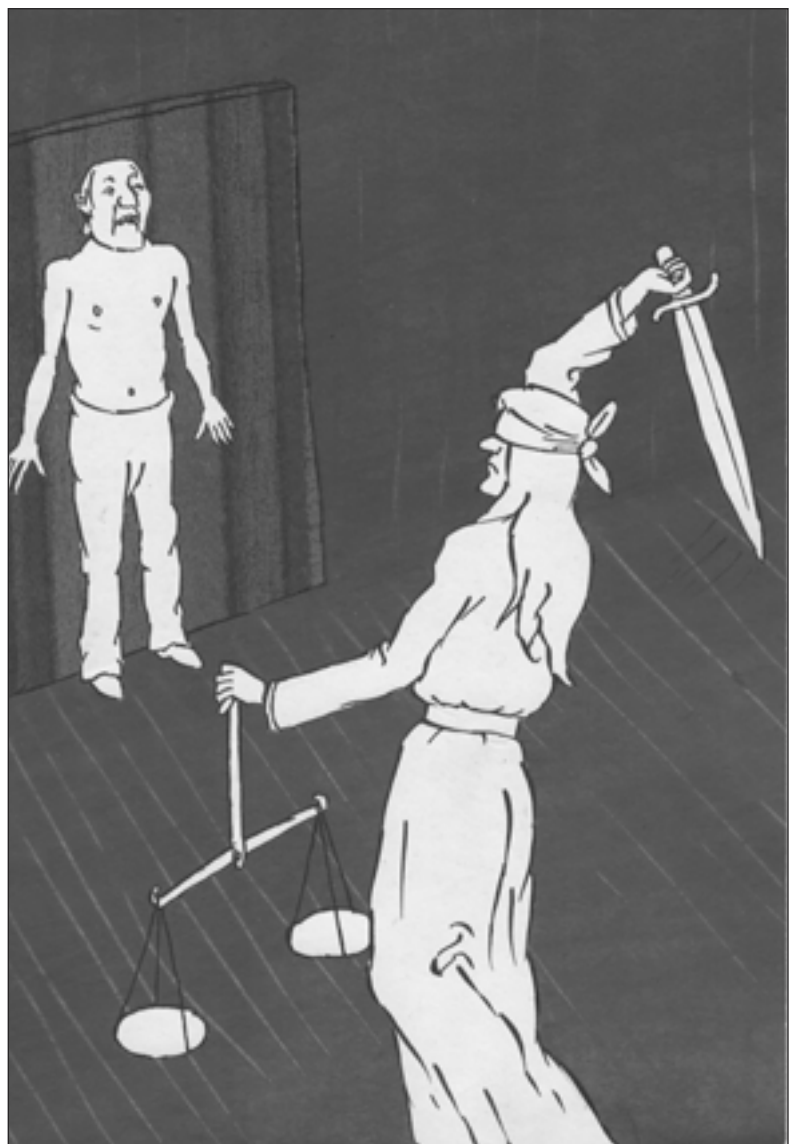
prostredí vs. sympatizanti vtedajšej vlády sa prirodzene odzrkadlilo aj v re-dakčnom vývoji Katolíckych novín, o čom tiež podáva svedectvo Jozef Zavarský. Zavarského svedectvo o riaditeľovi SSV Štefanovi Hanakovičovi – rodákovi z Košolnej vyznieva priaznivo. Je zaujímavé, že poveril laikov – menovite pisateľa Jozefa Zavarského – písaním úvah k nedeľnému Evanjeliu. Z dnešného pohľadu je to veľmi zaujímavé.

Neskôr Zavarský spomína na svoje pôsobenie v periodiku Kultúra, ktoré vychádza dodnes.

V závere svojho príspevku Zavarský podľa jeho slov cituje o. biskupa Dubovského: „tie noviny by mali predovšetkým doopatrovať babky.“ (s. 54.) Vtedy

Zo skicára Andreja Mišanka

Nová publikácia k histórii Katolíckych novín

národne orientovanej frakcie okolo Andreja Radlinského, Jána Palárika, Jozefa Viktorina, Martina Hattalu a ďalších, ktorí sa neskôr zaslúžili o vznik Spolku sv. Vojtecha. Katolícke noviny z roku 1849 vychádzali z podnetu provládneho a promaďarského Spolku sv. Štefana. Ich opozíciou sa čoskoro stalo periodikum Cyrill a Method, ktoré redigovali spomenutí Radlinský s Palárikom.

Katolícke noviny spravoval peštiansky farár Šimon Klempa (1811 - 1903). Smrťou Jána Hollého, ktorý symbolicky zomrel v roku nástupu Bachovho absolutizmu, a teda aj v roku vzniku Katolíckych novín (1849), ako keby spolu s ním na istý čas odišla i povšimnutiahodná katolícka literatúra. V beztak nepriaznivej situácii nik z literárne nadaných Slovákov nepublikoval v provládnych Klemových Katolíckych novinách. Šimon Klempa reprezentoval kvázi tretiu generáciu bernolákovcov, a preto i Katolícke noviny spočiatku vychádzali v bernolákovčine.

Prečo tento výpočet? Novoobnovenie vydávania Katolíckych novín v roku 1990 má mnoho spoločného s načrtnutou situáciou z počiatkov ich vydávania. Nová publikácia Katolícke noviny na úvratí je ojedinelým svedectvom o ranom období vydávania tohto najstaršieho katolíckeho periodika na počiatku slobody – teda rokov 1990 – 1995.

Príspevky Jozefa Zavarského, Jána Košiaru a nedávno zosnulého Juraja Chovana predstavujú autonómne texty tvoriace zaujímavú mozaiku dejín slovenskej katolíckej žurnalistiky. Objektívne možno konštatovať – cítiť z nich istú zatrpknutosť. Prečo? Jednoducho povedané, aj Katolícke noviny aj ich redaktori sa stali v istom

novín. V úvode svojho príspevku dost' netaktne upozorňuje o. kardinála Jozefa Tomka na jeho citujem "pamäťovú medzeru", keď vraj v jednom rozhovore uviedol, že Katolícke noviny ho sprevádzali celý život.

Áno, je pravda, že Katolícke noviny začali opätovne vychádzať až v roku 1940, no dovtedy Spolok sv. Vojtecha ako aj iné katolícke ustanovizne vydávali množstvo iných periodík, ktoré plnili rovnako evanjelizačné ako aj v týchto časoch národnobuditeľské poslanie. Spomeňme aspoň svätovojtešskú Kultúru, ktorá započala v roku 1927 a mnohé ďalšie periodiká, ktoré plnili úlohy očakávané od tzv. katolíckej tlače.

Teda obnovenie Katolíckych novín v roku 1940 nebol zásadným medzníkom.

Nemenej nevhodné je Zavarského konštatovanie na s. 15.: „pán arcibiskup Sokol možno neupätaval nejakými intelektuálnymi zdatnosťami.“, nuž toto subjektívne konštatovanie si azda autor mohol nechať pre seba. Neskôr v texte Zavarský uvádza: „Oná socialistická previazanosť (SSV a KN) tu bola aj v inom ohľade. Hneď v prvom roku prišla z Trnavy výzva, aby sme v redakcii zostavili a zredigovali podielovú knihu Spolku, kalendár Pútnik svätovojtešský na najbližší rok.“ (s. 32). Nejde tu však o žiadnu "socialistickú" previazanosť, ako tvrdí Zavarský. Táto prax započala už v 40. rokoch, keď redaktori Katolíckych novín – menovite Štefan Schultz – zostavovali aj kalendár Pútnik svätovojtešský, v ktorom publikoval mladý Mihálik, Válek, Turčány a iní. Podobný systém funguje dodnes a je etablovaný a plodný. Svedectvo o určitom pnutí medzi sympatizantmi KDH či už v laickom alebo cirkevnom

i teraz Katolícke noviny hľadajú, ako napísal Zavarský - zlatý rez, o čom svedčí aj ich dnešné heslo: „tradičné noviny súčasného kresťana“.

Cenné je tiež svedectvo Jána Košiaru, nazvané Spolok svätého Vojtecha a Katolícke noviny v podmienkach slobody.

Košiar bol zástupcom šéfredaktora Katolíckych novín práve v čase zlomových dejinných udalostí 1992 – 1995, pričom tieto udalosti boli práve jeho zásluhou zrkadlené na stránkach tohto periodika (prijatie Deklarácie o zvrchovanosti, požehnanie prezidenta Michala Kováča v konkatedrále sv. Martina, prvá návšteva prezidenta vo Vatikáne, atď.) O všetkých týchto udalostiach Ján Košiar publikuje autentickú dobovú korešpondenciu s príslušnými inštitúciami. Preto je nová publikácia Katolícke noviny na úvratí taktiež cenným heuristickým prameňom.

Ostatný príspevok Juraja Chovana s názvom Zápas o Katolícke noviny – úvaha postjubilejná je nemenej pozoruhodným svedectvom niekdajšieho šéfredaktora tohto periodika. Dikcia tohto príspevku však v porovnaní s predošlými dvomi príspevkami pôsobí azda až príliš interne, a preto sa azda menej zainteresovanému čitateľovi môže zdať tento príspevok menej dostupným.

Predstavovaná publikácia Katolícke noviny na úvratí konfrontuje realitu minulosti s realitou dneška, no tiež dávnej minulosti. Svedčí o tom, že problémy katolicizmu na Slovensku – ale vlastne katolicizmu vo všeobecnosti, nie sú nihil novi sub sole. Vďaka za tieto svedectvá.

(Pokračovanie z 5. strany)

Katolícke publikácie odhaľujúce pravú tvár sovietskeho režimu a protikatolícky charakter komunistického ideológie začali osobitne intenzívne vychádzať na Slovensku i v Spišskej diecéze v druhej polovici tridsiatych rokov, teda v čase, keď sa v postojoch Pia XI. aj navonok prejavila radikalizácia postojov proti komunizmu (i národnému socializmu a fašizmu). Pápež v početných verejných prejavoch varoval pred subtílnym pôsobením komunistického ideológie, usilujúcej sa infiltrovať aj do katolíckeho prostredia, a vyzýval katolíkov na obranu proti tomuto vplyvu nielen na poli duchovnom, ale aj publicistickom či literárnom. Vojtaššák si nebezpečenstvá dobre uvedomoval aj vzhľadom na situáciu v Československu, najmä na silu komunistického strany v českých krajinách, na ľavicový profil nosných pražských politických a intelektuálnych elit a na politické a duchovné dôsledky spojeneckej zmluvy so ZSSR. V srdci jeho diecézy – v Ružomberku – vychádzali v druhej polovici tridsiatych rokov, často vo vydavateľstve Lev, početné publikácie, ktoré informovali katolícke obecnosť o komunizme a jeho zhubných následkoch v ZSSR i v iných štátoch a pripomínali mu myšlienky a posolstvá encykliky Pia XI. proti komunizmu *Divini Redemptoris* a katolícku sociálnu nauku ako antidótum proti komunistickým lákadlám. S biskupovým požehnaním v tomto zmysle veľmi agilne pôsobila Spoločnosť Ježišova a Ústredie Združenia mužov Božského srdca, ktoré vydávalo dvojstranové letáky o komunizme, resp. iných spoločenských témach, sociálny týždenník *Naše novinky*, edíciu „Sociálna knižnica“, obľúbenú sériu publikácií „Obrázky a hlasy z „raja““ a veľmi pôsobivé autentické osobné zážitky navrátilcov zo Sovietskeho zväzu. Tento intenzívny tlačový apoštolát, informujúci i formujúci zároveň, žil duchom pápeža Pia XI. a bol svojím charakterom a zameraním – hoci v podstate skromnejšej miere – porovnateľný s rímskymi publikáciami, ako boli *Les Lettres de Rome sur l'Athéisme moderne*, jezuitská revue *La Civiltà Cattolica* alebo vydavateľské aktivity Pápežského východného ústavu.

Všeobecne možno povedať, že všetci apoštolskí nunciovia v Prahe mali biskupa Vojtaššáka v úcte a udržiavali s ním vzťahy z osobnej stránky síce nie vždy rovnako blízke, ale vždy nesené úctou a dôverou. Prvý pražský nuncius Clemente Micara si situáciu na Slovensku veľmi pozorne všimol. Bolo to za jeho obdobia, keď sa vo Vatikáne sformovalo presvedčenie, že Slovensko a katolícki Slováci sa môžu stať novým defensorom Ecclesiae, obrancou a oporou Cirkvi vo všeobecnom politickom a duchovnom vrení, potenciálnou bariérou proti prenikaniu komunistických i laicistických ideí z východu i zo západu, unionistickým mostom smerom ku kresťanskému východnému Slovanstvu a oporou budúcej katolíckej politiky v novom československom štáte. Skonsolidované katolícke Slovensko „ako hlboko zbožný a Svätej stolici nesmierne oddaný národ [...] by sa mohlo pod správny vedením stať veľkou oporou v zápase o práva svätej Cirkvi“, písal do Ríma nuncius Valfrè, Micarov nadriadený na nunciature vo Viedni, už v polovici januára 1919. Slovenským témam je venovaná veľká časť Micarových správ. Micara videl vo Vojtaššákovi, ktorého na biskupský post sám navrhol i vysvätil, biskupa, ktorý pomôže uskutočniť ideál Slovenska ako defensora Ecclesiae, a v správach do Vatikánu viackrát výslovne pochválil zbožnosť, vernosť pápežovi, pastoračné nadšenie a obetavosť spišského biskupa. Vysoký aristokrat a kuriálny diplomat Micara však predsa

Biskup Ján Vojtaššák a Svätá stolica

zostal jednoduchým slovenským kňazom s biskupskou mitrou psychologicky trochu vzdialený. Vo svojej Záverečnej správe príznačne konštatoval, že noví slovenskí biskupi následkom dlhodobej sociálnej marginalizácie pod maďarskou dominanciou ukazovali istý „nedostatok jemnej výchovy“, bol však presvedčený, že keďže im nechýbali ostatné predpoklady, „časom sa sformujú“. Symptomatické bolo, že najbližšie spomedzi biskupov na Slovensku mal Micara ku košickému

ich pevné stanoviská v zásadných otázkach, napriek tomu, že mu niekedy v istom zmysle komplikovali citlivé diplomatické rokovania a budovanie krehkého konsenzu v rámci celoštátneho katolíckeho prostredia. Marmaggi zostal aj po svojom odchode z pražskej misie so Slovenskom hlboko zviazaný a neskôr ako kuriálny kardinál a prefekt Koncilovej kongregácie slovenským biskupom v Ríme úprimne pomáhal. Neskorší slovenský vyslanec pri Svätej stolici Karol Sidor i duchovný radca

vzťahy so Slovenskom i s biskupom Vojtaššákom mal posledný pražský nuncius medzivojnového obdobia Savio Ritter. Ritter prišiel na miesto svojej misie na výslovnú žiadosť pražskej vlády a v čase, keď sa vzťah Svätej stolice a Československa v porovnaní s turbulentným začiatkom výrazne zmenil. Počas pobytu v Prahe nadobudol veľké sympatie k československému štátu, od ktorého prijal aj vysoké štátne vyznamenanie a kde si vybudoval hustú sieť sociálnych vzťahov, čo do istej

Optika, cez ktorú nunciovia hľadeli na Slovensko, závisela aj od vývoja vatikánsko-československých vzťahov. S istým zjednodušením možno povedať, že Svätá stolica spájala so Slovenskom od prvých dní existencie československého štátu veľké očakávania a dúfala, že tento vo veľkej väčšine katolícky národ so živou vierou a tradičnou oddanosťou pápežovi sa stane dôležitou oporou Cirkvi v zápase o jej práva, ohrozené laicistickou štátnou autoritou. Hoci tento postoj sa zásadne uchoval aj v nasledujúcich obdobiach, v priebehu rokov sa do istej miery posunuli ťažiská. Konzervatívne a hierarchické zmýšľanie Pia XI., jeho tradičná eklezialógia a nedôvera voči konfiguráciám, ktoré mohli vytvárať konfrontačné línie „medzi katolíckimi a katolíckymi“ a konsolidácia československého štátu a vzájomných diplomatických vzťahov posilnili jeho víziu o ústrednej role Cirkvi ako najvyššej vodkyne spoločnosti, ktorá nepotrebuje mediáciu katolíckych zoskupení, ale dáva prednosť priamej dohode Svätej stolice so štátom. Prítomnosť nuncií v Prahe, aj keď zatienená ťažkosťami, postupom času koncentrovala aj ich pohľad na české prostredie, ktoré ich obklopovalo, zatiaľ čo slovenský katolicizmus, vzdialený psychologicky aj geograficky, ktorému navyše chýbala silná a vplyvná vzdelaná vrstva a aj svojou početnosťou nebol schopný vynútiť si zmenu orientácie na celoštátnej úrovni, napriek pretrvávajúcej dôležitosťi nevyriešených slovenských cirkevno-politických otázok do istej miery strácal pozíciu prioritného referenčného partnera. Odhliadnuc od toho, že Slovákov v Rímskej kúrii niektorí považovali za národ „málo vyvinutý, nestály a organizačne veľmi nepripravený“, vo Vatikáne rástli tiež obavy, či zápas, ktorý by sa priveľmi opieral o nečeské elementy, nevyvolá vo väčšinovom obyvateľstve dojem, že je namierený proti jeho národným záujmom a nepovedie k zostreniu českého nacionalizmu, ktorý proti autorite Ríma beztak prechovával veľa predsudkov.

Svätá stolica v tomto zložitom kontexte čelila viacerým dilemám: Dileme medzi tichou podporou autonómie Slovenska ako bariéry proti prenikaniu protikatolíckych vplyvov zo západu republiky na jednej strane a snahou nekompromitovať nestrannosť Svätej stolice a neznemožniť dohodu so štátom na strane druhej, a dileme medzi prirodzenou sympatiou pre jasné katolícke stanoviská slovenských katolíkov a obavou, aby prílišný radikalizmus nevyvolal otvorený kultúrny boj s nepredvídateľnými následkami najmä pre krehký český katolicizmus. Hoci Svätá stolica si Jána Vojtaššáka vždy vážila, konkrétne postoje jej diplomatov k biskupovi, ktorý bol stelesnením radikálnej priamociarosti, nekompromisne katolíckych postojov a neobjasnosti v ich uplatňovaní, sa do istej miery odvíjali aj v závislosti od toho, na ktorú stranu sa prikláňalo kyvadlo v tejto dileme: či k hľadaniu modu vivendi s Prahou aj za cenu istých kompromisov, alebo k jasnému vymedzeniu vzájomných stanovísk, aj za cenu rizika konfrontácie.

(Pokračovanie v budúcom čísle)

biskupovi Augustínovi Fischerovi Colbriemu, s ktorým ho spájala spoločný aristokratický pôvod, široké humanistické vzdelanie, jemná kultúra, dlhoročná skúsenosť so zodpovednými rozhodovateľskými v Cirkvi i spoločnými osud prelátov, ktorí museli čeliť tlakom volajúcim po ich odvolaní.

Najbližší vzťah k Slovensku i k biskupovi Vojtaššákovi mal nepochybne Micarov nástupca Francesco Marmaggi, jeden z najlepších diplomatov, ktorých mala vtedy Svätá stolica k dispozícii, ale aj syn jednoduchých rodičov z rímskeho Zátiberia (Trastevere) so silným sociálnym cítením, typickým aj pre Vojtaššáka, a úprimným záujmom o slovenský východ, ktorý Slovensko aj osobne precestoval a spoznal. S Vojtaššákom – rovnako ako s ostatnými slovenskými biskupmi – udržiaval čulý osobný i listový styk, často ich žiadal o vyjadrenie a vážil si

jeho vyslanectva, bývalý Vojtaššákov osobný sekretár Mons. Jozef Kapala, neskôr v spomienkach uvádzali, že im veľmi pomáhali najmä rady, ktoré im dával Marmaggi.

Istý posun priniesla nunciatura Pietra Ciriacciho. Ciriacci bol menovaný do Prahy v roku 1928 po tom, čo sa mu podarilo vyriešiť krízu vo vzájomných vzťahoch vyvolanú Husovým incidentom a urovnať cestu k podpísaniu Modu vivendi. Na svoje pôsobisko si priniesol veľkú ústretovosť voči požiadavkám československej vlády, ktorá niekedy vyvolávala nepochopenie na strane slovenských (a nemeckých) katolíkov i isté skryté napätie vo vzťahu k slovenskému episkopátu. Ani Ciriacci sa však nakoniec nevyhol otvorenému konfliktu s vládou. Symptomatické bolo, že práve táto trpká skúsenosť ho v závere misie najviac zblížila so Slovenskom.

V istom zmysle najchladnejšie

miery poznačilo jeho optiku, cez ktorú hľadel na Slovensko.

Istým limitom vzájomnej komunikácie nunciatury so slovenskými biskupmi, a celkom osobitne s biskupmi na vzdialenom východe Slovenska, bola skutočnosť, že Slovensko bolo z perspektívy pražského sídla pápežského zastupiteľstva komunikačne odľahlé, nunciovia, ktorí boli na nunciature veľmi často sami, nemohli na dlhší čas opustiť svoje sídlo a poštovému a telefonickému styku, nezriedka sledovanému a kontrolovanému, nedôverovali natoľko, aby mu zverovali citlivé správy. Jadro ich spoločenských kontaktov sa nachádzalo v Prahe, resp. v českých krajinách, zatiaľ čo so slovenským klérom a katolíckymi vzdelancami nemali možnosť udržiavať pravidelné kontakty a správy zo Slovenska sa k nim dostávali niekedy iba sprostredkované.

Vo štvrtok 19. januára večer uviedla RTVS na Dvojke ďalšie pokračovanie diskusnej relácie Do kríža, tentoraz na tému Tisova ulica vo Varíne. Ak náhodou čitateľ nevie, o čo v tom prípade išlo, desať poslancov miestneho zastupiteľstva obvinila v decembri minulého roka NAKA za to, že sa zdržali hlasovania a nepodporili tak návrh jednej poslankyne a „bielej vrany“ Tichákovkej na zmenu názvu ulice Dr. Jozefa Tisu, ktorá bola právoplatne schválená začiatkom deväťdesiatych rokov. Pozvanie na diskusiu o tejto aktuálnej téme prijali podpredseda parlamentu Gábor Grendel, publicista Jozef Hajko a historik ÚPN Patrik Dubovský. Už na prvý pohľad mi pre vyváženú polemiku chýbal v tejto zostave nejaký výraznejší názorový oponent. Moje obavy ohľadom objektivity a vyváženosti sa žiaľ počas relácie potvrdili. Bola to hra na jednu bránu a práve preto píšem i tieto riadky.

tézu, že pri osobe Jozefa Tisa nemôže prísť nikdy k celospoločenskému konsenzu, nakoľko niektorí ho vnímajú pozitívne, lebo preukázateľne zachránil mnoho životov a tiež preto, že nedovolil rozdeliť štát medzi číhajúce supy, ktoré sa už pomaly zlietali na hostinu. Toto mu však neprešlo a najmä historik Dubovský sa zastrájal, že „raz sa to azda podarí, ak budeme trpezlivo predostierať spoločnosti relevantné historické fakty“. Otázkou už zostáva azda iba to, prečo s tým už v ten večer nezačal práve on sám (keďže to navrhoval) a prečo celú diskusiu zdegradoval omieľaním nekorektných a od historickú skutočnosť tak vzdialených fráz, ktoré sa „ustálili“ počas bývalého režimu. Teda režimu, ktorý poslal prvého prezidenta Slovákov (v tom čase vôbec jedinú hlavu štátu vo svete!) na potupnú šibenicu.

Dubovský pokračoval v jalových tvrdeniach o Tisovej zodpovednosti za prijatie legislatívy, ktorá vyústila do

padá, keď sa v dnešných médiách objaví téma Slovenského štátu. Iba vyznabnuté postavy v chatrných handrách a drevené prične. Naši diskutujúci si zrejme neuvedomili, že táto škvrna na našom prvom národnom štáte v histórii trvala „iba“ pol roka, že to bolo na tlak zo zahraničia a že transporty boli zastavené práve Tisom a spol. z dôvodu nejasností o ďalšom osude deportovaných.

Taktiež som sa z diskusie nedozvedel, prečo sa taký vojnový zločinec, vrah a antisemita, za akého ho považujú, osobne zasadoval za záchranu židovských detí, nechal v štáte, v ktorom vraj o všetkom rozhodoval nitriansku židovskú školu ješivu, prečo chodil pešo medzi ľuďmi bez ochranky, tešil sa všeobecnej obľube? Odpoveď je iba jediná, že to nie je pravda a že dodnes pokračujeme (teda najmä niektorí naslovovzatí odborníci) vo verifikovaní bolševických nezmyslov, ktoré boli súčasťou vtedajšej propagandy, ktorou chceli

K jubileu prof. Plškovej

Pre väčšinu súčasníkov je rok 1968 vzdialeným stredovekom, rok 1948 dávny starovekom a druhá svetová vojna, keby nebola taká strašná, tak by ju mnohí z nich zaradili vari do praveku. A práve strach z toho „čo bude“ primäl desaťtisíce Slovákov a Čechov hľadať útočisko inde. A tak vtedy opustili svoju vlasť tisíce Slovinci a Slovákov, ktorých presný počet už nikto nikdy nezistí.

Až po 16. novembri 1989, keď sa aj na rakúsko-slovenskej hranici začala konečne rozpadávať železná opona, si človek vlastne uvedomil, kto všetko zo Slovenska odišiel, čo všetko Slovensko stratilo.

Jednou z takýchto osobností je profesorka Eva Plešková, klavírna virtuózka, ktorá sa nedávno dožila svojho vzácného životného jubilea: deväťdesiatych narodenín.

Narodila sa 26. januára 1932 v Žiline. V jeseni 1940 sa jej rodičia presťahovali do Bratislavy, kde po maturite na gymnáziu (1950) začala štúdiom na Vysokej škole múzických umení (VŠMU). Pre nedostatok „politických vyspelosti“ a „náboženskú zaťaženosť“ školu skončila len s veľkými ťažkosťami v roku 1954 a diplom dostala až v roku 1956, vďaka povzbudeniu Andreja Bagara, aby si znova podala oň žiadosť.

Z uvedených dôvodov až do februára 1958 často striedala zamestnanie – od asistentky na VŠMU cez učiteľku na III. hudobnej škole až po úradníčku v Dome osvetly v Petržalke, s polročným pobytom na konzervatóriu v Košiciach. Vo februári 1959 potom „zakotvila“ skoro na 10 rokov v Slovenskom národnom divadle (SND) ako korepetitorka pre sólistov v balete, lebo predslá korepetitorka odmietla hrať modernú hudbu.

Mala už vtedy dvoch synov a po stroksotanom manželstve sa o nich starala sama. Na jej miesto bol viackrát vypísaný konkurz, ale akosi nikdy neprichádzal niekto lepší ako ona, a tak situáciu prežila až do rekonštrukcie SND, keď dostala čudnú výpoveď. Spomína: „Keď som doteraz nepochopila, že bez vstupu do strany nijakú kariéru robiť nemôžem, tak teraz nech si robím čo chcem, oni ma nepotrebnú a čo bude o tri roky, to nikto nevie. Ale nikdy som o tejto výpovedi papier nedostala!“

Výbrala sa teda s dvomi malými synmi na cestu do cudziny a za svoju novú vlasť si zvolila Švajčiarsko. Bolo to v Európe, teda relatívne blízko domova, krajina bola plná hôr, ktoré milovala (na Slovensku mali v Tatrách vilku, kým o ňu neprišli), a hovorilo sa tu najmä po nemecky a po francúzsky a ona bola vo francúzštine veľmi dobrá. S nemčinou to však nebolo až také ideálne – napokon len málokto vie, že vo Švajčiarsku sa po nemecky sice hovorí, ale každý „vala“ má svoje nárečie, vlastný dialekt. „Na Slovensku ma všade vyskrtli, ja som nikdy neštudovala na VŠMU, nikdy som tam nebola, asi som sa nikdy ani nenarodila. Také boli časy! Dobré, že pominuli! Teraz už ma vedú v zozname absolventov.“

Do Švajčiarska prišla so synmi krátko po okupácii: 4. septembra 1968. Keď sa už vedela dohovoriť, tak sa v decembri 1968 predstavila na konzervatóriu v Berne, kde ju od januára prijali na vyučovanie klavíra. Tu pôsobila až do odchodu do dôchodku (1. 8. 1995).

V lete roku 1969 sa podarilo prísť aj jej sestram a rodičom, ktorých živila celých päť rokov, kým nedostali povolenie k trvalému pobytu, teda právo zamestnať sa, resp. dostávať dôchodok. Matka viedla ich domácnosť. Jedna sestra so synom sa čoskoro osamostatnila, druhá musela opakovať svoje hudobné štúdium na konzervatóriu v Berne, lebo pri príchode do Švajčiarska ešte nemala ukončené štúdium, a diplom dosiahla až v roku 1974. Potom odišla s rodičmi do Luzernu, kde pracovala do roku 2009 a hrala v orchestri pre seniorov.

JOZEF UHROVECKÝ

Ako každá adeptka umenia, aj Eva Plešková snívala, že keď už neurobila kariéru doma, tak ju urobí v cudzine. Ale láska k rodine bola silnejšia. S repertoárom, ktorý občas hrávala doma a potom vo Švajčiarsku, dosiahla počet asi 400 koncertov, na ktorých sprevádzala alebo aj hrala sóla. Od samého začiatku propagovala slovenskú hudobnú tvorbu, na svojich koncertoch hovorila o slovenských skladateľoch, o ich dielach, ba niekedy aj o živote na Slovensku, lebo Švajčiari pokladali Slovákov za Čechov. V tejto súvislosti sa vyjadrila: „Môj otec sa síce oženil s Maďarkou zo severnej Juhoslávie (Senta), ale zostal veľkým Slovákom, i keď musel maturovať na gymnáziu ešte po maďarsky (1918). Ja som si s otcom veľmi dobre rozumela a formovalo to aj moje slovenské ctenie.“

Slovenskí utečenci vo Švajčiarsku sa začali združovať nielen okolo slovenských misionárov, ktorých si doslova vybojovali, ale aj v rámci spolkov a združení. Tak vznikla najprv Slovenská katolícka misia otca Martina I. Mazáka SDB vo francúzsky hovoriacich kantónoch (Morges), potom v Zürichu (P. Anton Baník SDB) a v Bazileji (P. Ján Krivý OP). Keďže Združenie priateľov Slovenska (ZPS), neskôr premenované na Združenie Slovákov vo Švajčiarsku, malo svoje sídlo v Zürichu, v Berne si založili Slovensko-švajčiarsky kultúrny klub (SŠKK), v rámci ktorého misia Slovinci oboznamovali švajčiarsku verejnosť so slovenskou kultúrou, dejinami, umením a slovenskými tradíciami.

Ako iní krajanja, aj prof. Eva Plešková odoberala rôzne exulantské časopisy, najmä náboženské, a sama začala do nich prispievať. Aby jej príspevky do náboženských periodík mali dobrú úroveň, začala študovať aj teológiu. Pretože pre slovenské deti a mládež Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda v Ríme usporadúval cez leto, na veľkonočné sviatky a v zime tábory, začala sa angažovať aj v tejto oblasti a vyštudovala aj katechetiku.

Jej príspevky do Slovenských hlasov z Ríma a kanadského Posla dosiahli určitú pravidelnosť, pričom prispievala aj do iných časopisov, ako Krajanský pozdrav (Mníchov), Most (Cleveland), a v rámci slovenských spolkov nielen hrávala na klavíri, ale aj začala prednášať, najmä v rámci Ústredia slovenských katolíckych intelektuálov (ÚSKI). Pre časopis slovenských jezuitov v Kanade Echo duchovného prúdenia dneška (dnes tento časopis vychádza na Slovensku pod názvom Viera a život) prekladala odborné články, a tak sa z nej stávala postupne „spisovateľka“. Keď potom slovenský misionár don Alojz Ondrejka SDB chcel mať pre svoju Slovenskú katolícku misiu v Bazileji vlastný časopis (Hlas misie), požiadal ju o spoluprácu, čo od druhého čísla vyzeralo tak, že celý časopis písala sama, spolu 47 čísel.

Pretože v tom čase na Slovensku nijaká adekvátna literatúra ešte nebola, tak zase písala, nielen skriptá, ale aj knihy: Nechajte maličké prísť ku mne – o výchove detí v predškolskom veku (Bratislava: Lúč, 1992); Teória katechetické metodiky (Žilina: Rosa, 1994); Panna Mária v katechéze, Školenie síl, obe vo vydavateľstve Rosa v Žiline; Vzťah k Ježišovi (Prešov: M. Vaško, 1996) a iné menšie veci. Po roku 2000 naďalej písala knihy: Ukáž nám cestu (Prešov: M. Vaško, 2003) a nové, doplnené vydanie Školenia síl pod titulom Základy vyučovania náboženstva (Spišská Nová Ves: Katolícke pedagogické a katechetické centrum, 2006), ktoré vyšlo s finančnou podporou zo prostriedkov EÚ.

Okrem viacerých prekladov pre kanadské Echo preložila aj dielo Dr. Vladimíra Šaturu SJ Psychológia meditácie, ktoré vyšlo ešte v Kanade.

JOZEF M. RYDLO

Kauza Varín „verejnoprávnymi“ očami

Hneď v prvej vete sa pán Grendel nechal počuť, že nevidí logiku a opodstatnenie v nedávnom obvinení varínskych poslancov zo strany OČTK za niečo, čo ani neurobili, tým viac, že ide o poslancov, ktorí majú hlasovať výlučne podľa svojho svedomia a nie pod tlakom časti spoločnosti či na politickú objednávku. No jedným dychom vzápätí dodal, že on by na ich mieste určite hlasoval a podporil takýto návrh. To azda preto, aby nikto ani na chvíľu nemohol zapochybovať, že stojí na tej „správnej“ strane. Dubovský radostne pritakával, iba pán Hajko si dovoľil poznamenať, že sa mu to celé javí ako dvojaký meter, nakoľko pamätné tabule, sochy a názvy ulíc po exponentoch komunistického režimu sa doteraz tešia všeobecnej tolerancii spoločnosti, nikto ich neodstraňuje, nezapadá, ani neiniciuje ich premenovanie, hoci trestnoprávne sú na jednej úrovni ako predmetná varínska ulica. Táto úvodná pasáž však trvala iba pätnásť minút a zvyšok relácie diskutujúci venovali výlučne osobe Jozefa Tisa.

Historik Dubovský z ÚPN začal druhú časť priznaním, že istý dvojaký meter tu zrejme existuje, ale podľa neho je to spôsobené tým, že ten náš fašizmus bol „predsa len omnoho radikálnejší a priniesol za relatívne krátky čas väčšie množstvo obetí, vo vojnových okolnostiach“. Tento argument je samozrejme tendenčný a nepresný a záverečnou poznámkou o vojne si navyše strelil vlastný gól, nakoľko „ľudovodemokratický“ režim vzápätí po prevzatí moci odvliekol do sovietskych gulagov za porovnateľné obdobie takmer rovnaké množstvo občanov a navyše sa to dialo bez priameho tlaku zo zahraničia a v čase mieru! Moderátor Daniška sa pokúsil presadiť medzi diskutérmi

deportácií Židov do vyhladzovacích táborov, myslel tým prijatie tzv. Židovského kódexu, hoci každý priemerne zdatný historik vie, že to bolo vládne nariadenie, ktoré prezident Tiso nepodpísal! Práve naopak, je známy celý rad svedectiev a listinných dôkazov, ktoré svedčia o jeho permanentnej snahe zmieriňovať dopady protizidovských opatrení, ktoré mimochodom determinovali pomery aj vo väčšine štátov vtedajšej Európy. A je známy aj fakt, že dvaja židovskí rabíni navštívili v roku 1942 aj Tisovho cirkevného nadriadeného biskupa Kmeťku s cieľom intervenovať, aby Tiso neabdikoval.

Následne sa pán historik blysol nevidaným tvrdením, aspoň pre mňa, že vraj Andrej Hlinka neodporúčal Tisovi v tridsiatych rokoch, aby vstupoval do politiky, hoci dobre vieme, že Tiso bol v politike už od začiatku 20. rokov, Hlinka ho mal veľmi rád, našiel v ňom svojho žiaka a vkladal do neho nádeje svojho schopného pokračovateľa!

Celá diskusia sa v podstate niesla v znamení komunistami zaužívaného stotožňovania prvej Slovenskej republiky s koncentračnými tábormi. Akoby ani nič iné za tých takmer šesť rokov neexistovalo! Akoby sa tu nevytvárali materiálne i duchovné hodnoty, z ktorých podnes čerpáme, nebudoval štát, národné povedomie, kultúra, vzdelanie, akoby si tu naši rodičia (mimochodom tiež nie žiadni fašisti!) statočne nežili svoje životy, nevychovali deti a nestarali o rodiny, ale akoby sme tu skutočne nič iné nerobili, iba šesť rokov od rána do večera z plezíru podieľali na deportáciách Židov do koncentračných táborov, za mohutného povzbudzovania, alebo priam organizovania, samotným prezidentom. Veru, tak mi to niekedy pri-

„soudruzi“ prekryť exemplárnu justičnú vraždu. Nerobme to, prosím! Je to nedostojné a najmä nepravdivé.

Padlo aj pár poznámok o tom, ako bol Tiso spravodlivo odsúdený za tie hrozné zločiny, pričom mysleli zasa, ako inak, židovskú otázku. Len pre korektnosť treba azda na tomto mieste povedať, že prvý slovenský prezident Dr. Tiso bol odsúdený na smrť zmanipulovaným tzv. Národným súdom v Bratislave najmä za rozbitie 1. ČS republiky a za činnosť proti odboju a povstaniu. Tieto dve oblasti tvorili väčšinu bodov obžaloby, pričom židovská otázka tvorila iba jej marginálnu časť, presnejšie 6% zo všetkých bodov rozsiahlej obžaloby. Aj z tohto dôvodu je neustále vyťahovanie (iba) židovskej otázky v súvislosti s Tisom zo strany historikov minimálne nekorektné.

Ako perličku na záver som si nechal odpoveď prepytujem historika Dubovského z ÚPN na korekciu spoludiskutujúceho, že Dr. Jozef Tiso nie je oficiálne (teda v relevantných medzinárodných dokumentoch) pomenovaný ako vojnový zločinec. Citujem: „No, ja som nepovedal, že je takým povedzme stopercentným vojnovým zločincem, ale vyhádzam z nejakých historických komparácií.“ Ďalej ešte dovysvetlil, že veliteľ nejakého koncentračného tábora alebo Heydrich v Čechách boli zrejme ešte horší ako on, ale teda že je aspoň politicky, veliteľsky a morálne zodpovedný za všetko zlé, čo sa vtedy udialo.

Priatelja, Slovinci, ak si takto predstavujeme odbornú diskusiu vo verejnoprávnej televízii, o jednej z najvýznamnejších osobností našich dejín, tak potom si už veru azda ani ďalšie dejiny nezaslúžime.

JOZEF UHROVECKÝ

KULTÚRA

Dvojtyždenník závislý od etiky
Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava
Telefón: 0911 286 452
Vydáva Factum bonum, spol. s r. o.
Wolkrova 39, 851 01 Bratislava.
IČO: 35 734 710

Šéfredaktor: Teodor Krížka – Cena jedného čísla je 1.90 € (ročne 39,90 €) – Časopis vychádza každé dva týždne, s výnimkou mesiacov júl a august. Ročne vychádza 21 čísel – Stánkový predaj: Mediaprint Kapa, Pressegrosso, a. s. Objednávky prijíma Slovenská pošta na elektronickej adrese: ganisinova.renata@slpost.sk – Objednávky do zahraničia vybavuje: Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače, Uzbecká 4, P. O. Box 164, 820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranicna.tlac@slpost.sk – Telefonické

predplatné: 02/54418091 alebo 02/54640949 – Registračné číslo: EV757/08 – Prijímame iba príspevky napísané elektronicky vo formáte word a graficky neupravené. Nevyžiadané rukopisy nevraciam. Stanovisko redakcie sa nemusí zhodovať s názorom autora – E-mail redakcie: teodor.krizka@gmail.com

Internetová stránka a archív ISSN 1335-3470 (tlačené vydanie)

časopisu: www.kultura-fb.sk – ISSN 1336-2992 (online)

(Pokračovanie z predchádzajúceho čísla)

"Oslobodenie" Šamorínského okresu

Daniel Bučenec, učiteľ na št. ľud. škole v Belovej Vsi, obec Tonháza, dostal sa dňa 11. nov. 1938 do úradovne Slov. odb. Národnej rady v Bratislave a udáva nasledovné: V kolóniách: Macov, Šül, Veľ. Lég, Fakov, Vrbine, Sedín. Hajrnáš a Hviezdoslavove boli rabovačky, lúpeže, krádeže a podpaľovanie. Občania sa proti týmto zločinom nemohli brániť. Týchto zločinov dopustili sa miestni a okolití Maďari. V kolónii Veľký Lég a Macov bolo občanom úradne doručené, že sa majú vystaňovať za 24 hodín a že si nesmú so sebou nič vziať, okrem toho, čo odnesú na chrbte. Toto vyzvanie im doručili žandári. Okrem žandárov sú v týchto dedinách i členovia „szabad csapatok“ (slobodné, resp. oslobodzovacie oddiely).

Jozef Jánoš, rím. kat. farár v Blahovej Siahovej dedine (ktorý zostal na mieste), keď sa do počul o prenasledovaní a okrádaní Slovákov, išiel za poslancom Szüllööm žiadať ho o zakročenie. Szüllö ho odbil, že sa nedá nič robiť. Toto sa stalo 9. 11. 1938 na majetku Szüllöho v Szent Antale na Žitnom ostrove.

Olúpenie Pavla Pavloviča v Dunajskej Stredy

Pavel Pavlovič z Dunajskej Stredy, narodený 8. januára 1905 v Sitnianskej Lehote okres Krupina a Michal Straneva z Dunajskej Stredy, narodený 14. septembra 1904 v Černom, okres Čadca, dostavili sa dňa 21. 11. 1938 do úradovne Národnej rady čsl. a udávajú nasledovné:

Maďarské vojsko obsadilo Dunajskú Stredú 6. novembra. Dňa 14. nov. t. r. prišiel do domu jeden maďarský žandár a vojak, a odvieďli nás na okresný úrad. Cestou na nás veľmi nadávali. Tu nás od 8. hod. rannej do 16. hod. večernej nechali na dvore čakať bez jedla. Konečne jeden žandár nás vyzval, aby sme sa za 48 hodín vystaňovali do Československa. 15. novembra okolo 10. hod. prišiel pre nás jeden žandár, odvieďol nás na okresný úrad, kde nás znovu vyzvali, aby sme hneď opustili Maďarsko. Odnieť môžeme si len toľko, čo na rukách unesieme. Potom nás odvieďli na stanicu, kde nás do naha vyzliekli. Hľadali peniaze a zbrane. Peniaze nám vzali, pánu Pavlovičovi vzali 3500 Ks a Stranevovi 1500 Ks. Potom nás vlakom odvieďli do Úzoru, tu nás držali od rána do večera, odkiaľ nás pešo prehnali smerom k čsl. hraniciam na Alžbetin dvor. Pavlovič žiadal žandárov, aby mohol ísť pre svoju manželku, ale nebolo mu to dovolené, ba za to ho žandár vyfackal.

Maďarskí dôstojníci predstavujú sa Slovákom v Blažove (časť obce Kútники, okres Dunajská Streda)

Trýznenie Slovákov v Blažove maďarskými vojakmi

Ondrej Ofúkaný, kolonista z Blažova, narodený 16. mája 1913 v Mestečku, okr. Púchov, slobodný, roľník vypovedá:

7. nov. 1938 okolo 13. hod. prišli na kolóniu 5 dôstojníci, medzi nimi jeden kapitán. Dvaja vojaci pochodili všetkých kolonistov, odvieďli ich na námestie, pričom ich tak bili, že poniekto krvácali. Žiadali odovzdať pušky a strelivo, ktoré mala mať miestna strelecká jednotka. Keďže zbrane odovzdali kolonisti čsl. vojsku, nemohli ich odovzdať maďarskému vojsku. Nato maďarskí dôstojníci a vojaci strieľali kolonistom popod nohy a keď ani nato neboli ochotní odovzdať zbrane, ktoré ani nemali, bili ich revolvermi po tvári a po ústach. Kolonisti, ktorí mali od čsl. úradov povolenie držať zbrane, museli potvrdenku odovzdať za jednu minútu, ináč im vyhrozovali zastrelením. Keď väčšinu z týchto kolonistov dobili, rozpustili ich...

Asi o 16. hod. popoludní prišla zo susedného majera Mária Nagyová, rod. Marcelová, ktorá nám hovorila, že v Dunajskej Stredy rabujú Židov, Baťov obchod, pričom maďarské vojsko pomáha obyvateľstvu a maďarskí žandári sa dávali na celú rabovačku a smiali sa, ona sama si ukradla dva zimníky. Hovorila ďalej, že maďarskému vojsku a obyvateľstvu bola daná voľná rabovačka, aby vyrabovalo kolonistov. Vystríhala nás, aby sme utiekli. A skutočne, asi okolo 18. hod. prišlo asi 15 - 20 Maďarov, občanov, ozbrojených palicami a kolmi na kolóniu...

Medzitým Ondrej Ofúkaný, kolonista, poslal svojho sluhu Ľudovíta Hanikovského do Blažova k starostovi Štefanovi Patassimu (nár. maď.) o pomoc. Starosta pomoc odmietol a zdorazňoval, že za nič neberie zodpovednosť. Matka Ofúkaného (rod. Eva Malinčíková) a jeho sestra (Jolana, 11-r.) išli do susednej obce Teberét k starostovi Mikulášovi Míróvi (nár. maď.). Žiadali ho o pomoc. Starosta sa vyhováral, akiste sa obával pomsty svojich súkmeňovcov, lebo on je veľmi seriózný a poriadny človek, nikdy nekrivdíl Slovákom, ba i v poslednom čase ich povzbudzoval, aby sa ničoho nebáli, nič sa im nemôže stať. U starostu boli práve asi maďarskí žandári. Eva Ofúkaná požiadala žandárov o pomoc. Títo sa vyhovárali, že sú ustatí. Potom Ofúkaná požiadala o pomoc prítomného učiteľa (maď. národnosti) v Teberéte na tamojšej čsl. št. ľud. škole. Učiteľ nahovoril maďarských žandárov a tiež zohnal asi 10-20 občanov z Teberétu a spolu s týmito všetci odišli na kolóniu Blažov, kde urobili poriadok. Vyššie uve-

ZDRUŽENIE SLOVENSKEJ INTELIGENCIE

Nalomená trstina slovensko – maďarských vzťahov

dených dvoch zločejov žandári zatkli. Ondrej Ofúkaný odvieďol 6 žandárov a 2 zločejov do Dunajskej Stredy na bývalú čsl. žandársku stanicu. Počul, keď veliaci žandár hlásil prítomnému dôstojníkovi, že v Eterkarci (Etreho Kračany, okres Dunajská Streda) zavraždili jedného Slováka, a žiada auto, aby mohol ta ísť vyšetriť vec. Ofúkaný, vrátiac sa z Dunajskej Stredy do Blažova, asi o 5. hod. ráno so svojím sluhom Ľ. Hanigovským vydali sa na cestu do ČSR. Hranice čsl. prekročili v obci Nád-szeu. Odtiaľ šli s postupujúcim čsl. vojskom do Dolných Salib, tam prenocovali a prišli do Bratislavy 9. nov. t. r.

Znásilnenie Z. S. maďarskými vojakmi.

Z. S., manželka kolonistu z Hviezdoslavova, dostavila sa dňa 21. novembra 1938 do tunajšej úradovne a udáva nasledovné: „Dňa 11. novembra popoludní o 11. hodine prišlo do obce maďarské vojsko. Ja a môj muž šli sme pred dom a dívali sme sa. Hneď prišli k nám a pýtali sa môjho muža, či je legionár. Keď povedal, že nie, tak s namierenými bodákmi proti nemu vyhrážali sa, že ak nepovie pravdu, tak ho prebodnú. Vraj prečo i on sa nevystaňoval, a nadávali mu do smradľavých Slovákov. Ja i môj muž sme sa veľmi zľakli a nevedeli sme čo robiť. Večer, keď som kýmila dobytka a bez slova ma znásilnil. Chcela som volať o pomoc, avšak vojak mi pohrozil, že ak budem kričať, prebodne ma bodákom a zapchal mi rukou ústa. Dvaja vojaci boli v maštali, tí mi však nič neurobili. V tom čase bola v maštali veľká tma, lebo vojaci lampu odstránili. Išla som potom do izby, tam bolo 5 maďarských vojakov, pýtali sa ma, že prečo plačiem, ja však som od veľkej hanby mlčala.

Dňa 12. novembra prišiel k nám jeden dôstojník a vyzval nás, aby sme si pobrali najnutnejšie veci a behom jednej hodiny opustili dom a odišli na Slovensko. Môj muž, ktorý je ešte od svetovej vojny nemocný, prosil, aby nám povolil viac času, pretože nemôže tak rýchlo odísť. Dôstojník mu však pohrozil, že ak ihneď sa nepoberie, zabije ho na mieste. Teda sme sa pobrali a sadli sme si na voz, poprosila som dôstojníka, aby mi dovolil aspoň jednu kravu odvieť. Jeden vojak mi povedal, že si môžem prísť pre kravu. Ja som šla, ale do maštale ma nepustili. Pred maštalou stál jeden pán, ktorý mi dával 1300 Ks za všetky 4 kravy, ktoré som mala v maštali. Upozornil ma, aby som si dala dobrý pozor na peniaze a ich dobre schovala. Peniaze som schovala, čo videli i dvaja prítomní vojaci, sadla som na voz vedľa môjho muža a dvaja vojaci s nasadenými bodákmi odvieďli nás smerom k česko-slovenským hraniciam pri Alžbetin dvore. Asi 3/4 hodiny od hraníc zosadili nás z voza, zoberali mi peniaze a vyzvali nás, aby sme peši prešli do Československa.“

Z. S. rod. K., narodená na svätodušný piatok pred 55 rokmi v Kšínnej, okres Bánovce.

Zavraždenie dcéry Petra Fiamu v lokalite Kopec pri Šuranoch

Peter Fiam za ČSR bol v službách železníc. Po pripojení územia zostal v Nových Zámkoch. Maďarské železnice ho po určitom čase prepustili zo svojich služieb a Peter Fiam zostal na ulici bez platu, bez penzie s niekoľkočlennou rodinou. Nakoľko v Maďarsku nemohol dostať nijaké zamestnanie, odišiel na Slovensko ilegálne. Pas mu maďarská polícia nechcela vystaviť. Jeho dcéra ho chcela navštíviť. Pas jej tiež nechceli vydať, takže sa rozhodla, že prestúpi ilegálne hranice. Pohraničná stráž pri samote Kopec pri Šuranoch, ktorá je asi na pol km od hraníc zbadala Fiamovú, ako mieri na hranice a vyzvala ju, aby sa zastavila. Ona však bežala ďalej. Hoci ju vojaci mohli ľahko dohoniť, stráž strelila a guľka trafila ju do boka. Pohraniční strážníci ju zoberali so sebou a Fiamová bola donútená ísť peši od

žandarmi slovenskú hymnu. Nato sa zhrkli okolo nich niekoľkí Slováci a vyprosovali si, aby urážali Slovákov. Zvlášť ich rozdráždilo, že jeden z Maďarov údajne pošliapal pred zhromaždeným davom slovenskú zástavku. Dvaja zo Slovákov rozbehli sa za Edmundom Szucsom, ktorý zástavku údajne rozšliapal, a vtom jeden zo žandárov bez vyzvania, bez upozornenia strelil do davu. Výstrel trafil 17-ročnú Máriu Kokošovú, ktorá o niekoľko minút v ordinácii miestneho lekára D. Szláviky skonala. Strela ju zasiahla do brucha. Žandári o niekoľko minút rozohnali ľud. Dňa 25. decembra popoludní oznamoval bubeník, že nikto sa nesmie zdržovať na ulici. Celé popoludnie sa neprihodilo nič zvláštneho, len večer, keď sa zotmilo, začali zbierať žandári „vinníkov vzbury“.

Nasleduje výpoveď Fridricha Hrona. Večer asi o 21. hod., keď som už spal, vošli do izby traja žandári s nasadenými bodákmi, doprevádzaní p. Kučerom, obecným hájnikom, najsurovejším z tamojších maďarov. Brat Vojtech a ja sme sa museli

rýchlo obliecť a ísť s nimi, zatiaľ čo matka nariekala a prosila ich a babička zamdlevala. Ved' ešte nikdy neboli u nás žandári. Obišli sme mesto okolo cukrovaru (nešli sme cez mesto). Na žandárskej stanici nás prezreli, odobrali nám všetko, čo sme mali vo vreckách a surovo sotili nás na dlážku, pokrytú niekoľkými stiebelkami slamy. Medzitým prišla dnu moja matka, ktorej však surovo vynadali a vyhнали von. V miestnosti ležalo už 21 známych. Spomedzi nich bolo, ako som si všimol, 14 bývalých orlov a Hlinkových gardistov. Noc prešla za ustavičných nadávok službukonajúcich žandárov. Každý musel ležať, nikto však nie spať. Keď niekto zdriemol, uderil ho žandár surovo kolbom pušky do nôh alebo žalúdka, ako napríklad Vanička a iných.

Na druhý deň 26. decembra od rána stále pribúdalo zatknutých, takže cez poludnie nás bolo už vyše 50. Hneď popoludní začal sa výsluch. Najprv vyvolali si na výsluch niekoľko mojich priateľov (medzi nimi i brata Vojtecha), volali ich po jednom do žandárskej kancelárie. Všetci sa vrátili tackajúci sa, neistým krokom, bleďi a opuchnutí. Potom prišiel sám vyšetrujúci detektív a so slovami „No mož' az a pervi hlinkagardišta“ ma zavolať. Vyšiel som s ním a dlhoo chodbu sme sa dostali k dverám kancelárie. Medzi dverami ma zrazu niekto hrozne uderil od zadu po šiji na lebku a sotil dnu. Na napolo omráčeného revali, nadávali a smiali sa. Chlap ako hora, Jóska (tak ho volali ostatní), reval: „Ide a keздеť“ (daj sem ruky). Ja som vôbec nevedel o čo ide, takto som si totiž nepredstavoval výsluch. Stál som iba, nevediac čo robiť, až keď mi zrazu začal jeden zo žandárov dávať od zadu z celej sily facky. Nevediac čo robiť, spadol som na zem, aby som sa uhol fackám. Ruka žandárova mi preletela ponad hlavou. Rozzúrený skočil na mňa a začal ma kopať. Vyskočili i ostatní a tĺkli ma, kopali a vlasy mi trhali, zakiaľ ich nezastavil vyšetrujúci detektív. Vstal som. Jeden žandár mi natiahol ruky a vysvetlil mi, čo vlastne žiadajú od mňa. Nato ma začal ozrutný „Jóska“ celou silou tĺcť po rukách policajným pendrekom. Cítil som, ako by som už nemal dlane, ale iba horúce páliace gule namiesto nich. Nemohol som už vydržať, mykol som jednu ruku a pendrek šiel mimo. Zasa ako by na povel schytil každý, čo mal poruke, či už pravítko, kolbu alebo pendrek a tĺkli ma, kade zasiahli. Pocítil som dutý, tvrdý náraz, niečo tvrdého na hlavu. Upadol som do bezvedomia a prišiel som k sebe až na chodbe, kde mi fíkali do tváre studenú vodu. Keď som akotak vedel stáť na nohách, viedli ma znova do kancelárie. Konečne teraz sa začal aký-taký výsluch. Povedali mi, že vedia o tom, ako sme sa schádzali, spievali proti-maďarské piesne, robili plagáty a pripravovali „vzburu“. Že sme mali vrah so Slovenskom spojenie, dostali sme stadiaľ in-

štrukcie, ba dokonca i nejaké peniaze a plat za pripravovanie vzbury. Keď som im vykoktal, že to nie je pravda, tĺkli ma znova tak, ako prv, kým zo mňa nevyntili priznanie: „áno“.

Keď som však prišiel k sebe, znova som im poprel priznanie. Začali ma znova biť. Nevediac však, čo so mnou už robiť, nakoniec ma vysotili von a tak som sa dotackal, z polovice štvormožky, medzi ostatných kamarátov, kde som celé popoludnie ležal v bolestiach. Iba to ma oživilo, keď som videl odchádzať môjho kamaráta Imricha Raka. Tento totiž keď celý dobytý bol prepustený a odchádzal domov, odpovedal na poznámku „Magyar embernek nem szabad sírni“ (Maďarský človek nesmie plakať) sebavedomými slovami „Én nem vagyok Magyar, én Szlovák vagyok“ (Ja nie som Maďar, ja som Slováč)...

Zaujímavá bola vec Melenova. Gašpar Melen, 28-ročný mladík, hudobník hral na slávnostnej sv. omši na tambore. Keďže v šurianskom kostole ešte neboli lavice - je to novostavba - mali hudobníci vypožičané stoličky zo susedného domu. Po omši niesol Melen stoličku majiteľovi. Pred kostolom však práve vedľa neho zastrelili Kokošovú, ktorá padla jemu do náručia. On ju hneď i zanesol k Dr. Szlávikovi, lekárovi, kde dievča umrelo. Gašpar Melen bol však zatknutý a obvinený z toho, že si niesol stoličku, na ktorú sa vrah chcel pred kostolom postaviť a rečniť k ľudu. Pri prvom takzvanom „výsluchu“ bol do krvi zbitý. Až v utorky pri jednom výsluchu sa mu podarilo vysvetliť žandárom pravé okolnosti. Títo sa mu „veľkomyseľne“ ospravedlnili a večer ho prepustili domov. Večer prepustili i mňa domov. Prišiel som domov, ľahol som si a ani som sa nestačil poriadne perinou zakryť, prišli žandári znova...

Postrelenie (tehotnej) Hajnalovej v Černíku a následná smrť jej dieťaťa

Na Veľkonočný pondelok r. 1939 mali mládenci v Černíku zábavu v hostinci Jána Benku. V obci boli ubytovaní i maďarskí vojaci, ktorí došli tiež na zábavu. Chovali sa tam veľmi vyzývavo, urážali tam slovenských mládencov, nadávali im a pod. Došlo k hádke medzi vojakmi a tamojšími mláďencami a ako som počul, pobili sa i medzi sebou. Večer začali mládenci spievať slovenské pesničky, čo sa maďarským vojakom nepáčilo, preto dali zavolať žandárov, ktorí zakázali spievať po slovensky, neskôr zakázali i ďalšiu zábavu. Keďže mládež neustúpila, zavolali si žandári na pomoc niekoľkých vojakov a začali vyháňať všetkých von zo siene. Skupina vojakov čakala pred dvermi a bili každého, kto z nich vychádzal. Jednému slovenskému robotníkovi dokonca zlomili pri tom i ruku. Do školy, kde boli ubytovaní vojaci, jeden z vojakov doniesol správu, že pri hostinci vrah bijú vojakov. Nato sa maďarskí vojaci vyrútili do ulíc a začali každého, koho stretli, nemilosrdne biť. Bili i tých, ktorí na zábave neboli, bili každého, koho stretli. Videl som na vlastné oči, ako asi 14-ročného Jána Krupu zrazili na zem a tĺkli kolbami, kopali doň, kým neprestal kričať. Zamdleného odvieďli tak, že jeden vojak ho chytil jednoucho za kabát a ťahal zamdleného po zemi do blízkej školy. Keď mu v škole jeden vojak vliat hrnček vody do tváre, urobil to tak neopatrne a nedbale, že mu úplne pritom rozbil hornú peru. Vojaci bili starcov, ženy, deti, mužov bez výnimky. Celý zástup dedičanov bežal dolu dedinou ako stádo pred rozbesnenými vojakmi. Za utekajúcim zástupom začali vojaci bez príčiny a bez povelu strieľať. Padlo asi sedem výstrelov z pušiek vojakov. Jeden z výstrelov zasiahol Boženu Hajnalovú, ktorá bola vtedy v druhom stave. Hajnalová bola od vojakov asi na 150 metrov. Výstrel ju zasiahol od chrbta do brucha. Hajnalová odvieďli do nemocnice do Nových Zámok, potom do Budapešti. Operatívne musel jej byť vyňatý plod. Ležala v nemocnici asi 3 mesiace, kým sa ako-tak dostala z nebezpečenstva života. Na druhý deň sám som našiel niekoľko vystrelených nábojov, vystrelených z vojenských pušiek.

Vyhlasujem na svoju česť, že všetky tieto údaje sú pravdivé a ochotný som ich hocikedy potvrdiť. Zápisnica po prečítaní podpísaná.

(Pokračovanie v budúcom čísle)